Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ оқшоми

Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитети ва халқ депутатлари шаҳар Советининг органи

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган. № 215 (7. 004) 1989 йил 20 сентябрь, чоршанба. Баҳоси 3 тийин

Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетида

Тошкент шаҳар Совети ижроия комитети Тошкент шаҳар Совети доимий комиссиялари билан биргаликда ўртоқ Ҳ. Ҳ. Ғуломов Ўзбекистон ССР Меҳнат ва социал масалалар давлат комитетининг раиси этиб тайинланганлиги муносабати билан Тошкент шаҳар Совети депутатлари орасидан Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси лавозимига муносиб номзодларни Тошкент шаҳар Советининг сессияси кўриб чиқишига ҳавола этиш юзасидан таклифларни кўриб чиқиш, умумлаштириш ва тайёрлаш учун комиссия ташкил этди.

Комиссияга раҳбарлик қилиш Тошкент шаҳар Советининг раиси Ш. Х. Хўжаевга топширилди.

Комиссия депутатлардан, меҳнат коллективларидан ва Тошкент шаҳри аҳолисидан Тошкент шаҳар Советининг депутатлари орасидан Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси лавозимига номзодларга доир ўз таклифларини 25 сентябрга қадар қуйидаги адресга йўллашларини сўрайди: Тошкент шаҳри, ГСП, Пролетар кўчаси, 6-уй, 33-хона. Телефон 33-15-82, 33-72-38, 33-72-47.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида
ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1989 йил 19 сентябрь куни КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленуми иш бошлади. Пленум кўриб чиқиши учун қуйидаги масалалар киритилган:

1. КПССнинг навбатдаги XXVIII съездини чақириш тўғрисида.
2. Партиянинг ҳозирги шароитдаги миллий сиёсати тўғрисида.

Пленум биринчи масала юзасидан КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачевнинг нутқини тинглади ва тегишли қарор қабул қилди, нутқ ва қарор матбуотда эълон қилинмоқда.

«Партиянинг ҳозирги шароитдаги миллий сиёсати тўғрисида»ги иккинчи масала юзасидан Пленум КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачев докладини тинглади. (Доклад матбуотда эълон қилинмоқда).

Пленум қатнашчиларига КПСС платформаси лойиҳасини муҳокама қилиш чоғида партия комитетлари, коммунистлар, давлат ва жамоат ташкилотлари ва олимлардан миллатлараро муносабатлар муаммолари хусусида тушган таклифлар ва фикр-мулоҳазаларни умумлаштирадиган материаллар, шу масалалар хусусида меҳнаткашлар мактубларининг обзори, шунингдек бошқа бир қанча маълумотномалар тарқатилди.

Музокараларда КПСС Бошқирдистон область комитетининг биринчи секретари Р. Х. Хабибуллин, Белоруссия Компартияси Марказий комитетининг биринчи секретари Е. Е. Соколов, Қирғизистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. М. Масалиев, Украина Компартияси Марказий Комитетининг секретари Ю. Н. Ельченко, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Н. А. Назарбоев, КПСС Москва шаҳар комитетининг секретари Ю. С. Карабасов, КПСС Якутия область комитетининг биринчи секретари Ю. Н. Прокопьев, СССР Олий Совети Миллатлар Советининг Раиси Р. Н. Нишонов, «Правда» газетасининг бош муҳаррири В. Г. Афанасьев, РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси В. И. Воротников, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Г. Г. Гумбаридзе, КПСС Иркутск область комитетининг биринчи секретари В. И. Потапов, Литва Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А.-М. К. Бразаускас, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, СССР давлат план комитетининг раиси Ю. Д. Маслюков, Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. Г. Арутюнян, Украина Компартияси Қрим область комитетининг биринчи секретари А. Н. Гиренко, ёзувчи, СССР Олий Совети Миллатлар Совети Раисининг ўринбосари Б. И. Олейник, Молдавия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. К. Гроссу, Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Вяляс, Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. А. Ниёзов, КПСС Чечен-Ингушия область комитетининг биринчи секретари Д. Г. Завгаев сўзга чиқдилар.

Пленумда КПССнинг «Ҳозирги шароитда партиянинг миллий сиёсати» платформаси лойиҳасини пухталаштириш ва муҳокама қилинаётган масала юзасидан Пленум қарорини тайёрлаш учун редакцион комиссия тузилди.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми 20 сентябрь куни ўз ишини давом эттиради.

КПССнинг НАВБАТДАГИ XXVIII СЪЕЗДИНИ ЧАҚИРИШ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Пленумининг 1989 йил 19 сентябрдаги қарори

I. КПССнинг навбатдаги XXVIII съезди 1990 йил октябрь ойида чақирилсин.

II. Қуйидаги кун тартиби тасдиқлансин:

1. Қайта қуришнинг бориши ва партиянинг вазифалари тўғрисида. КПСС Марказий Комитетининг ҳисоботи.
2. КПСС Марказий ревизия комиссиясининг ҳисоботи.
3. КПССнинг Устави ҳақида.
4. Партиянинг марказий органларини сайлаш.

III. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросига съездолди ҳисобот-сайлов кампаниясини ўтказиш муддатлари тўғрисидаги, вакиллик нормаси ҳақидаги ва съезд делегатларини сайлаш тартиби тўғрисидаги таклифларни тайёрлаб, Марказий Комитет Пленуми муҳокамасига тақдим этиш топширилсин.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари
М. С. ГОРБАЧЕВ нутқи

Ўртоқлар!

Сизларга маълумки, партияда КПСС съездини чақириш масаласи қизғин муҳокама қилинмоқда. Шу муҳокама чоғида съездни қачон ўтказиш хусусида ҳам, унинг характери, кун тартиби хусусида ҳам турли таклифлар айтилмоқда. Баъзан партиянинг навбатдан ташқари ва ҳатто фавқулодда съездини чақириш ҳақида, баъзан эса навбатдаги XXVIII съезд яқинлашиб келаётганлиги тўғрисида гапирмоқдалар. Ҳеч нарсани ўзгартириш керак эмас, съездни ўз муддатида ўтказиш лозим, деган мулоҳазалар ҳам бор.

Жамиятда бу масалага қизиқишнинг зўрлиги — халқимиз мамлакат тақдирида КПССнинг аҳамиятини тушунаётганлигининг яққол далилидир. Совет кишилари қайта қуриш йўлида бундан буёнги инқилобий ўзгартишларнинг муваффақиятини аввало партия билан, унинг сиёсий ва амалий фаолияти билан боғлиқ деб билмоқдалар.

Сиёсий бюро ҳозирги вазиятни, мамлакат олдида турган ва идрок этилиши лозим бўлган муаммоларнинг характерини атрофлича чамалаб кўриб, партиянинг навбатдаги съездини эртароқ чақириш ва уни 1990 йил октябрь ойининг иккинчи ярмида ўтказиш мақбул деган хулосага келди.

Ҳа, вақт тез ўтиб бормоқда. КПСС Марказий Комитетининг 1985 йил апрель Пленуми ва партиянинг XXVII съезди бошлаб берган қайта қуриш ҳозир масъулиятли, айтиш мумкинки, бурилиш босқичидан ўтмоқда. Жамиятда жўшқин инқилобий ўзгаришлар рўй бермоқда. Ҳозирги пайтнинг хусусияти шундан иборатки, қайта қуриш концепцияси барча соҳаларда турмуш билан бевосита яқинлашиб, иқтисодий ва сиёсий тузилишлар амалий тарзда ўзгариб бормоқда, хўжалик юритишнинг янги шакл ва усуллари ўзлаштирилмоқда.

Бизнинг жамиятимиз кейинги йилларда катта йўлни босиб ўтди, деб ҳақли равишда гапиряпмиз. Дарҳақиқат шундай. Чунки гап мамлакатнинг демократия, эркинлик, ошкоралик сари шитоб билан бораётганлиги ҳақида, эскирган назарий тасаввурлар қатъиян қайта кўриб чиқилаётганлиги, жамият инқилобий руҳда янгиланаётганлиги ҳақида бормоқда. Агар мана шуларнинг ҳаммаси жамлаб туриб баҳоланадиган бўлса, мамлакат эндиликда саксонинчи йилларнинг бошларидагидан мутлақо бошқача бўлиб қолди.

Биз ўз олдимизга қўйган кенг миқёсли мақсаддан — жамиятимизнинг сифат жиҳатдан янги ҳолатига эришиш, социализмнинг янги, инсоний ва халқчил қиёфасига эришишдан ҳали олисда эканлигимиз эса бошқа гап. Бунинг учун қайта қуриш концепциясини чуқурлаштириш, уни ўзининг мавжуд негизига, партия билан халқнинг кейинги вақтда орттирган тажрибасига таяниб, амалда рўёбга чиқариш керак.

Ўтган даврда сиёсатимизнинг ҳамма соҳалари — иқтисодий, ижтимоий, маданий, миллий соҳаларда зўр бериб доимий изланиш билан шуғулландик. Бироқ ҳақиқий турмуш, қайта қуриш жараёнлари шундай бир суръат билан давом этмоқдаки, баъзан биз унга етиб улгуролмаяпмиз. Илгари тўғри бўлиб туюлган кўп нарсалар энди бизни қаноатлантирмаяпти. КПСС XXVII съездининг қарорлари ва ҳатто XIX партия конференциясининг бир йилдан сал кўпроқ муқаддам қабул қилган йўл-йўриқлари нақадар янгилик руҳида бўлмасин, энди бундан ҳам илдамлаб кетиш, янги-янги ёндашувлар ва ечимларни излаш керак.

Қайта қуришнинг жўшқинлиги, рўй бераётган силжишларнинг теранлиги мислсиз тусда бўлиб, ижтимоий онгда қизғин фикр ва мулоҳазаларга сабаб бўлмоқда. Шундай бўлиши табиий, бундан бошқача ҳам бўлиши мумкин эмас. Мунозаралар чоғида жамиятда рўй бераётган жараёнларга турлича, баъзан бир-бирини инкор этувчи баҳолар берилмоқда, олдимизда пайдо бўлган хилма-хил вазифаларни амалда қандай ҳал этиш тўғрисида турли фикрлар айтилмоқда.

Бу мунозаралар қандайдир иккинчи даражали жиҳатларга эмас, балки жамият турмушининг туб масалаларига тааллуқлидир. Бунда социализмни янгилаш, Иттифоқ давлатимизни такомиллаштириш йўллари ҳақида, қайта қуриш босқичидаги ҳокимиятнинг характери тўғрисида, турмушнинг ҳамма соҳаларини янада демократиялаш, ҳозирги шароитда партиянинг роли ҳақида гап бормоқда. Социалистик мулкчиликнинг характери ва унинг замиридаги имкониятларни рўёбга чиқариш йўллари ҳақидаги, инсоннинг социалистик жамиятдаги мавқеи тўғрисидаги масалалар жамоатчилик эътиборининг марказида турибди. Бурилиш босқичидан ўтаётган ва тез ўзгариб бораётган ҳозирги дунёда мамлакатимизнинг роли ҳам қизғин муҳокама қилинмоқда.

Хуллас, партиядаги ижодий мунозарани авж олдириш зарурлиги ҳақида гапиришнинг ҳожати йўқ, бу мунозара ҳозироқ авжида. Гап шундаки, бу мунозара имкони борича амалий тус олсин, партиянинг ўзини ҳам, қайта қуриш позицияларида турган барча ижтимоий кучларни ҳам жипслаштиришга, фикр-ўйлардаги саросималикдан, баъзан эса ваҳимали кайфиятлардан халос бўлишга ёрдам берсин.

Съездни чақириш муддатларини яқинлаштиришни партиянинг жамият сиёсий пешқадами сифатида қайта қуриш босқичида тутган янги мавқеини эътиборга олиб, унинг ўзини обдон янгилаш зарурати ҳам тақозо этмоқда. Ҳозир партия фаол, ижодий иш қилиши керак. Ҳозир партия органлари ва ташкилотларининг ишини эски тузилишлар, эскирган қоидалар ва йўл-йўриқлар кўп жиҳатдан қисиб турибди. Бир қисм кадрларнинг эски сийқа усулларга берилганлиги ҳам сезилиб турибди. Шу сабабли биз ишни бу аҳволда ташлаб қўя олмаймиз, чунки чуқур иқтисодий ва ижтимоий жараёнлар авж олиб бораётган, ижтимоий тараққиётнинг энг муҳим муаммолари теварагида ғоявий-сиёсий кураш давом этаётган бир пайтда партиянинг сўзи, унинг позицияси, ташкилотчилик ва мафкуравий иши бениҳоя катта аҳамиятга эгадир.

Партия қайси соҳаларда олдинда бораяпти-ю, қайси соҳаларда орқада қоляпти, — бу катта ва мураккаб масала. Баъзиларга ўхшаб мен бу масалани жўнлаштирмоқчи эмасман. Баъзи кишилар гўё шу йилларда содир бўлган инқилобий ўзгаришлар партиясиз қилинди, деган таассуротни вужудга келтиришга, уни консерватив куч деб тасвирлашга уринмоқдалар. Баъзилар бизни ўз-ўзимизни танқид қилаётганимизни партия ўзининг сиёсий ва мафкуравий мавқеларини топшириб қўяётганлигининг, ўз сиёсий ролини бажаришдан чекинаётганининг нишонаси деб билмоқдалар.

Биз бу хусусда аниқ-равшан гап айтишимиз керак, деб ўйлайман. КПСС жамиятни инқилобий қайта қуриш, демократиялаш ташаббуси билан майдонга чиқди, у шу йўлдан боришга қатъий аҳд қилди. Айни партиянинг ишчилар синфи олдидаги, бутун халқимиз олдидаги масъулияти унинг зиммасига ўзига нисбатан алоҳида талабчан бўлиш, жамиятдаги пешқадамлик ролини ўйнаш ҳуқуқини иш билан исботлаш мажбуриятини юклайди.

Қайта қуриш давомида КПСС раҳбарлигида ишлаб чиқилган ва бутун жамиятни ҳаракатга келтирган янги-янги ғояларнинг бутун бойлигини эгаллаб олиш иши партиянинг бир қанча бўғинларида, бир қисм кадрлар, коммунистлар орасида суст бораётганини рўй-рост тан олиш керак. Бу сусткашлик оқибатида биз кўп нарсани бой бериб қўймоқдамиз.

Ҳозир биз ишда ташаббускор, омилкор ва ижодкор бўлишимиз айниқса зарур. Ҳамма масалалар юзасидан юқоридан кўрсатма ва йўл-йўриқлар кутиш одатини қатъиян тугатиш, ишда мустақиллик кўрсатиш керак. Бизда қайта қуришнинг ҳамма соҳаларини ўз ичига оладиган катта-катта программавий қарорлар бор. Партиянинг ҳамма бўғинлари, партия ташкилотлари, коммунистлар ана шу қарорларни сиёсий йўл-йўриқ деб билиб, шулар асосида ишлайверишлари лозим.

Биз партиянинг қайта қуриш программавий мақсадлари соҳиби эканлигини, бирлаштирувчи ва жипслаштирувчи куч эканини кўриб турибмиз. Модомики, партия жамиятни чуқур демократиялаш ғояларини кўтариб чиққан экан, у ўз фаолиятини халқчил принциплар асосида қайта қуриши, ўзининг ғоявий бирлигини қайта қуриш платформаси негизида мустаҳкамлаши ҳам фарз, ҳам қарз. Фақат ана шундай янгиланган ва моҳият эътибори билан чуқур халқчил партиягина бундан буён ҳам оммани ўзига эргаштириб боришга қодир бўлади.

Шу жиҳатдан олганда партиядаги ҳозирги ҳисобот-сайлов кампаниясининг аҳамияти катта. Бу кампания мамлакат турмушининг долзарб масалаларини ва тегишли партия ташкилотидаги аҳволни атрофлича таҳлил этиш, унинг олдида турган вазифаларни аниқ-равшан белгилаш, қайта қуриш ишини илгари силжита оладиган кишиларни танлаб, уларга ваколатлар топшириш имкониятини очади.

Биз съездга тайёргарлик, унинг арафасида ўтказиладиган ҳисобот-сайлов кампанияси барча поғоналардаги партия раҳбарияти таркибини анчагина янгилаш имкониятини беришига асосланяпмиз. Бу гап Марказий Комитетга ҳам тааллуқлидир, маълум сабабларга кўра унинг роли ортиб бормоқда. У партиянинг, ишчилар синфи, деҳқонлар, зиёлиларнинг, жамият барча табақаларининг қайта қуриш йўлига садоқатли энг ижодкор кучларини ўз ичига олиши керак. Съездга тайёргарлик чоғида ва съезднинг ўзида янги Марказий Комитет қандай бўлиши истагида эканимизни, уни шакллантиришга қандай ёндашиш лозимлигини, у ўзининг масъулиятли вазифасини бажариши учун қандай ҳаракат қилиши кераклигини муҳокама қилиш ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Шу гапларни эътиборга олиб, Сиёсий бюронинг фикрича, съезднинг кун тартиби қуйидагича бўлиши мумкин:

1. Қайта қуришнинг бориши ва партиянинг вазифалари тўғрисида. КПСС Марказий Комитетининг ҳисоботи.
2. КПСС Марказий ревизия комиссиясининг ҳисоботи.
3. КПССнинг Устави ҳақида.
4. Партиянинг марказий органларини сайлаш.

Мана шундай кун тартиби съездолди мунозарасини якунлаш, яқин истиқболдаги ҳаракат программасини қабул этиш имконини беради.

Энди съездга тайёргарлик кўришнинг баъзи аниқ масалаларига тўхталмоқчиман. Съездда муҳокама қилинадиган масалалар хусусидаги мунозарани жонлантириш мақсадида КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий платформасини тайёрлаб, 1990 йилнинг кўкламида матбуотда эълон қилиш мумкин бўлур эди, мазкур ҳужжат съездда муҳокама қилингач, яқин истиқболдаги ҳаракат программаси сифатида тақдим этилиши мумкин бўлур эди.

У, аслида, КПССнинг янги Программасини қабул қилиш тўғрисида коммунистлар тез-тез ўртага қўяётган масалага жавоб бўлади. Биз бу масалани Сиёсий бюрода муҳокама қилиб, қуйидаги фикрга келдик. Амалдаги Программага жузъий ўзгартишлар киритиш билан чеклашнинг иложи йўқлиги мутлақо равшан. Мана шундай миқёс ва аҳамиятга эга бўлган янги ҳужжатлар тузиш учун эса биз ҳали қайта қуришнинг сиёсий йўлини рўёбга чиқариш давомида назарий билим ва амалий тажриба тўплашимиз керак. Шунинг учун ҳам съездда яқин истиқболга мўлжалланган программавий ҳужжатни қабул этиш таклиф этилади.

Уставга келганда шуни айтиш керакки, XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси партияни ҳар томонлама демократиялаш юзасидан белгилаб берган чора-тадбирларни қонунлаштириш, ҳозирнинг ўзидаёқ партия ташкилотларининг турмушига сингиб кетган кўп жиҳатларни мустаҳкамлаш зарур. Партиянинг таркибини, коммунистларнинг ҳуқуқлари ва вазифаларини, турли партия тузилмаларининг мақомини, улар ўртасидаги ўзаро алоқалар ҳамда уларнинг давлат ва жамоат ташкилотлари билан ўзаро муносабатлари принципларини шакллантиришга, иттифоқдош республикалар Компартияларининг ҳуқуқларини кенгайтиришга тааллуқли муҳим янгиликлар ҳам киритилиши зарур.

Аслини олганда инқилобий давримизнинг руҳини акс эттирадиган, партияни қайта қуришни рағбатлантирадиган, партия ички демократиясининг пишиқ-пухта кафолатларини таъминлайдиган янги Устав керак.

Бу масала юзасидан сизларга маълум қилмоқчи бўлган баъзи мулоҳазаларимиз мана шулардан иборат.

Сўзимнинг охирида партиянинг навбатдаги съездига тайёргарлик ишлари жамият турмушининг энг муҳим муаммоларини ҳал этиш соҳасида партия ташкилотларининг фаолиятига янги омил бахш этади, деб ишонч билдирмоқчиман, ўртоқлар. Биз яқин вақтлардаёқ аввало, одамларнинг моддий турмуш шароитларига тааллуқли ишларда яхшилик сари бурилишни таъминлашимиз керак.

Бу хусусда СССР халқ депутатлари съездининг, Олий Совет ва ҳукуматнинг қарорлари бор, бироқ Сиёсий бюронинг фикрича, бу қарорлар сабот ва масъулият билан бажарилмаяпти, сусткашлик қилинаяпти. Бу гап марказий, республика ва маҳаллий идораларга, раҳбар кадрларимизга тааллуқлидир.

Хўш, долзарб масалаларни ҳал қилиш учун съезд бўлишини кутиб турамизми? Йўқ. Ҳозир, дарҳол ҳаракат қилиш, қатъият билан ҳаракат қилиш керак, биринчи галда энг зарур моллар билан таъминлашдаги тангликни тугатиш, камчиликка барҳам бериш, савдода тартиб ўрнатиш лозим.

Охирида қуйидагиларга эътиборингизни қаратмоқчиман. Съездгача унчалик кўп вақт қолгани йўқ, ана шу вақт барча нуқтаи назардан қараганда бениҳоя сермазмун бўлади. Мен ҳозиргина айтиб ўтган амалий вазифаларни ҳал этиш билан бирга республика ва маҳаллий ҳокимият органларига сайлов ўтказилади, бу сайлов партия ташкилотлари учун жиддий имтиҳон бўлади, иқтисодий ва сиёсийислоҳотни кучайтириш билан боғлиқ бошқа йирик тадбирлар амалга оширилади. Янги миллий сиёсатни турмушга татбиқ этиш билан бирга коммунистлар жуда кўп иш қилишлари керак бўлади. Пленум кун тартибининг иккинчи бандини муҳокама қилиш чоғида гап миллий сиёсат тўғрисида боради.

Ҳисобот-сайлов йиғилишларини, партия конференцияларини, республикалар Компартияларининг съездларини ўтказишнинг аниқ-равшан муддатларига, шунингдек съездга вакиллик нормаларига, сайлов тартибига ва навбатдаги партия съездини чақириш билан боғлиқ бўлган бошқа ҳамма ташкилий масалаларга келганда эса, бу масалалар хусусидаги таклифларни тайёрлашни Сиёсий бюрога топшириш ва Марказий Комитетнинг Пленумларидан бирида шу таклифларни кўриб чиқиш мумкин бўлур эди.

Съездолди давридаги ишимизнинг миқёси ана шундай.

Янгиликлар, хушхабарлар

Тошкентда, республика архитекторлар уюшмасида Афғонистонда ҳалок бўлган совет жангчиларига ўрнатиладиган ёдгорлик лойиҳалари кўргазмаси очилди. Бу ерда тўққизта энг яхши лойиҳа қўйилган. Хоҳлаган киши бир ҳафта мобайнида лойиҳалар билан танишиши ва шу ернинг ўзида 20 сентябрь куни соат 18 да бўладиган муҳокамада фикрини айтиши мумкин. Жамоатчилик вакиллари ва мутахассислардан ташкил топган ҳакам ҳайъати Округ Офицерлар уйи боғида ўрнатилиши мўлжалланаётган энг яхши композицияни танлаб олади.

* * *

Тошкентдаги «Ритм» ёшлар илмий-техникавий ижодиёти маркази Тошкент ва Тошкент областидаги атмосфера ҳавоси 2000 йилгача қай даражада ифлосланишининг экологик прогнозини ишлаб чиқди. Ишланмада шаҳар ва область саноати ҳамда қишлоқ хўжалигидаги экологик жиҳатдан зарарли бўлган ишлаб чиқаришларнинг аҳволи таҳлил этилган. Тошкентдаги «Импульс», Самарқанддаги «ИНПО», Фарғонадаги «Поиск» ёшлар илмий-техникавий ижодиёти марказларида мустақил ишлайдиган проблемали лабораториялар ташкил этилган.

Республикада ёшлар экология бирлашмалари тармоғи кенгаймоқда. Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети ҳузурида тузилган комиссия уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб турибди.

Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлик комитетида

Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлиги комитети республика ички ишлар органлари билан биргаликда Бухоро шаҳрида ғайриқонуний валюта операциялари билан шуғулланган бир гуруҳ шахсларнинг жинояткорона фаолиятининг пайини қирқди.

Жиноий иш бўйича ўтказилган дастлабки тергов чоғида жиноятчилар уюшган гуруҳи аъзоларининг наркотик моддалар тарқатишга ва гражданларга тан жароҳати етказишга даҳлдорлиги ҳам сезилиб қолди.

Жиноий иш юзасидан тергов давом этмоқда.

(ЎзТАГ).

БИЛДИРИШ

Йигирманчи чақириқ халқ депутатлари Тошкент шаҳар Советининг навбатдан ташқари ўн биринчи сессияси 1989 йил 28 сентябрь соат 11.00 да область партия комитетининг катта мажлислар залида (Ўзбекистон кўчаси, 9-уй) бўлишини маълум қиламиз.

Партия группасининг мажлиси соат 10.00 да бўлади.

Депутатлар ўша ернинг ўзида соат 9.00 дан рўйхатга олинади.

Тошкент шаҳар Совети ижроия комитети.

ПАРТИЯНИНГ ҲОЗИРГИ ШАРОИТДАГИ МИЛЛИЙ СИЁСАТИ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

Ўртоқлар!

Миллий муносабатларда кенг қамровли теран ўзгаришлар эҳтиёжи етилганлиги тўғрисидаги хулосага бизни қайта қуриш мантиқи, ҳаётнинг ўзи олиб келди.

Рўй-рост айтишимиз керак: 1985 йилнинг апрелидан кейин биз дарҳол ана шундай ўзгаришлар зарурлигини англаб олмадик. Ижтимоий тараққиётнинг ана шу йўналишида ишимиз бир қадар дуруст деган кенг тарқалган эътиқод ўз таъсирини кўрсатди, чамаси. Жўн бўлмаган миллий муаммолар борлигини билар эдик, албатта. Бу ҳақда КПССнинг XXVII съездида гапирилди. Аммо ҳар қалай бу борада етилган ўзгаришларнинг бутун миқёси кейинчалик намоён бўлди ва шунинг учун ҳам, мазкур масалалар XIX партия конференциясида диққат марказида бўлди.

Миллатлараро муносабатлардаги ҳозирги вазиятга жуда мураккаб, деб баҳо беришдан ўзга илож йўқ. Бу борада ҳал бўлмаган масалалар бирин-кетин ўзини намоён этди, неча ўн йиллар давомида йўл қўйилган хатолар ва айнишлар оқибати сезилди, кўп йиллар давомида газак олиб кетган миллатлараро можаролар рўй берди. Ижтимоий-иқтисодий ва давлатга оид ҳуқуқий муаммолар, экологик ва демографик муаммолар, тил ва маданиятни ривожлантириш, миллий анъаналарни асраб қолиш муаммолари бирбири билан чирмашиб чигал тугун ҳосил қилди. Бу муаммоларнинг ҳар бирига жуда катта эътибор бериш лозим. Ҳар бирининг ортида тирик одамлар, бутун-бутун миллатларнинг тақдири турибди.

Бизнинг олдимизда мамлакатимиздаги миллий муносабатлар аҳволини ҳар томонлама, принципиал позициялардан туриб муҳокама қилиш ва ленинча принципларга, мавжуд воқеликка, жаҳон ижтимоий тараққиётининг ҳукмрон тенденцияларига таяниб партиянинг миллий масала хусусидаги замонавий стратегиясини ишлаб чиқиш вазифаси турибди. Партия ва жамиятда ушбу масала хусусида кўпдан бери мунозаралар бўлмоқда. Катта аналитик иш бажарилди. КПСС платформасининг лойиҳаси ана шу бутун ишнинг самараси бўлди. Бу платформа умумхалқ муҳокамаси учун эълон қилинди ва бугун Марказий Комитет Пленуми кўриб чиқиши учун тақдим этилди. Платформа матни ва тушган фикр-мулоҳазалар сизга яхши маълум, шу боисдан ҳам айрим асосий масалаларга тўхталиб ўтаман.

1.

Миллий масалани ва аввало **интернационализм билан миллийликнинг нисбати** тўғрисидаги масалани партиямизга революцияни тайёрлаш босқичида ҳам ва айниқса социалистик жамиятни бунёд этиш шароитида ҳам ҳал қилишга тўғри келган эди.

Партия марксистик назарияга тўла мувофиқ тарзда аввал бошданоқ интернационалистик позицияни эгаллади. Ленин назарида интернационализм миллий манфаатларни, ҳар бир миллатнинг ўзига хослигини ҳурмат қилишни, барча халқларнинг тенг ҳуқуқлигини эътироф этишни, миллий зулумнинг ҳар қандай шаклларига нисбатан муросасиз муносабатни албатта ҳисобга олишни ўз ичига олади. Бу мақсадларга барча миллатларга мансуб меҳнаткашларнинг биргаликда куч-ғайрат сарфлашлари билан эришилиши мумкин ва керак. Интернационализм ва миллийликнинг ленинча диалектикаси ана шундай.

Октябрь революциясидан кейин партия олдида миллий сиёсатнинг конкрет йўлларини ва уни амалга оширишнинг шаклларини ишлаб чиқиш вазифаси амалий тарзда кўндаланг бўлди. Чоризмдан совет ҳокимиятига оғир мерос қолди: миллатлараро зиддиятлар мамлакатни пароканда қилган эди, бу мамлакатда яшовчи халқлар ҳуқуқсиз бўлиш билан бир қаторда иқтисодий ва маънавий тараққиётнинг турли босқичларида турган эдилар. Ана шундай шароитда давлат қурилиши муаммоси ҳаётий муҳим аҳамият касб этди. Ўша вақтда кўплар автономиялаштириш ёки ҳатто унитар давлат талабгори бўлдилар. Шу боисдан ҳам омманинг кайфиятини ва жамият тараққиётининг ҳаётий эҳтиёжларини тўғри илғаб ола билган ва шу асосда партиянинг миллий масаладаги мақбул стратегиясини ишлаб чиққан Лениннинг хизмати айниқса улуғдир.

Бутун мамлакат ва шу мамлакатда яшовчи ҳар бир халқ шиддатли тараққиётининг энг муҳим манбаларидан бўлган янги тарихий типдаги давлат федерацияси ғояси шу тахлитда юзага келди. Гарчи кейинчалик Сталин ва унинг атрофидагилар, давлатнинг федератив шаклига бевосита дахл этмасдан, ҳар қалай автономиялаштириш тўғрисидаги ўз ғояларини амалда рўёбга чиқаришга ҳаракат қилган бўлсалар ҳам, Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини бунёд этиш билан вужудга келган омил кўпмиллатли жамиятимиз тараққиёти бош йўлини белгилаб берди.

Сўнгги вақтларда бизда миллий муносабатлар соҳасидаги норасоликлар, ўтакетган марказлаштиришнинг, бюрократик бошқарувнинг, бир қанча халқларга нисбатан йўл қўйилган адолатсизликларнинг ҳалокатли оқибатлари кўп марталаб ва ўткир танқид қилинмоқда. Бундай танқид асослидир, устига-устак зарурдир. Совет давлати тарихида бирорта ҳам «оқ доғ» бўлмаслиги керак. Мамлакатимиз тарихидаги лавҳалар нечоғли аламандуҳли бўлмасин жамият ана шу барча лавҳалар ҳақида тўла ва батафсил ахборотга эга бўлиши керак. Аммо, ленинча миллий сиёсат бузилишининг таҳлилини, танқидини давом эттирар ва ҳатто чуқурлаштирар эканмиз, биз бир ёлғон ёки чала ҳақиқат ўрнини бошқа ёлғон ёки чала ҳақиқат эгаллашига йўл қўймаслигимиз керак. Биз инсоният тарихида ноёб воқеа бўлган Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг бунёд этилиши ва тараққиёти тарихига қатъий объектив позициялардан туриб ёндашувимиз керак. Ўтмишни идеаллаштиришга, уни фақат бежаб-бўяб кўрсатишга уринишлар ҳам самарасиз ва номақбулдир. Бу, сиз билан биз кўрганимиздек меҳнаткашлар манфаатларига, социализм ишига хизмат қилмайди. Аммо худди ана шундай ўтмишни инкор этиш йўлига ўтиб олиш ҳам хато бўлур эди. Ўтмишда янги жамият қуриш, халқлар ўртасидаги янги муносабатларни қарор топтиришга бош қўшган кўп авлодларнинг кураши тажрибаси жамулжам бўлгани учунгина худди ана шундай бўлиб қолмасдан, бу ҳолатда биз жуда катта тарихий ғалабаларни қайд этишга ҳақли бўлганимиз учун ҳам ана шундайдир.

Айнишлар ва хатоларга йўл қўйилганлигига қарамай, совет давлати тараққиётидаги асосий нарсани кўра билиш керак. Бу ўринда гап ана шу давлатни бунёд этган, мамлакатнинг иқтисодий қолоқлигига барҳам бериш учун барча оғирликларни ўз елкасига олган, Улуғ Ватан урушида ягона сафга тизилиб она юртимизни ҳимоя қилган, урушдан кейинги йилларда Ватанимизни харобалардан тиклаган барча кишиларнинг ҳаёти ва тақдирига, ўй-фикри ва ишларига баҳо бериш тўғрисида бораётганлигини унутишга бизнинг ҳаққимиз йўқ. Биз ҳаммамиз болалигимиздан бошлаб интернационализм руҳи қон-қонимизга сингиб кетган ижтимоий муҳитда яшадик. Биз учун халқлар дўстлиги қандайдир мавҳум шиор эмас, балки кундалик воқелик бўлган. Ҳаётки буни унутишимиз мумкин бўлса, ҳаётки биз революциямизнинг байналмилал меросидан воз кеча олсак? Бугун ёғилиб келаётган қийинчиликлар ва муаммолар совет ҳокимияти йилларида таркиб топган ва кўп миллатли мамлакатимизнинг пойдевори бўлган ноёб қадриятларни тўсиб қўйишига йўл қўйиб бўлмайди. Шуни таъкидламоқчиманки, миллий муносабатлар соҳасидаги реал ютуқларимизни бузиб кўрсатиш ва камайтиришга ҳар қандай уринишлар совет кишилари бир неча авлодлари хотирасини таҳқирлашдир, ҳаётимиздаги фактлар билан таққослаганда бундай уринишларнинг бир пуллик қадри бўлмайди.

Агар ҳозир кимки, гўё миллий ривожланиш ва миллатлараро муносабатлар масалаларида Совет ҳокимияти революциядан илгариги Россияга нисбатан бирор-бир туб ўзгаришлар содир этмади, деб даъво қилаётган бўлса, бундай даъво миллатчилик эҳтиросларини авж олдириш ва турли-туман экстремистларча талабларни асослаш учун фойдаланилаётган воқеликни виждонсизлик билан бузишдан бошқа нарса эмас. Миллатчилик васвасасига тушган айрим кимсалар интернационализмни, халқлар дўстлигини бемаъни ташвиқотчилик шиорлари, воқеаликни акс эттирмайдиган афсоналар, деб эълон қилишгача бориб етмоқдалар. Лекин бу хусусдаги баҳслашувларга ўрин йўқ. Жамиятимиз турмушида қардошларча ёрдам, ҳамкорлик, бир-бирларининг ишлари ва ташвишларига дахлдорлик ҳамиша намоён бўлиб турибди. Мен юқорида айтганимдек, гарчи биз бугун миллатлараро муносабатларда жиддий можароларга ва тўпланиб қолган муаммоларга дуч келаётган бўлсак ҳам қардошларча ёрдам, ҳамкорлик, бир-бирларининг ишлари ва ташвишларига дахлдорлик ҳамиша намоён бўлиб турибди.

КПССнинг миллий сиёсати, совет федерациясининг ривожи халқларимизга нима инъом этганлиги тўғрисидаги масала принципиал аҳамиятга эгадир. Келинг, ишга уч асосий мезон — сиёсий, иқтисодий ва маънавий жиҳатдан назар солайлик.

Сиёсий жиҳатдан Октябрь ва ундан кейинги социалистик ўзгаришларнинг энг муҳим якунларидан бири шу бўлдики, **Россия халқлари миллий давлатчиликнинг турли шаклларига эга бўлдилар.**

Чор Россиясида Украина, Белоруссия, Грузия бўлмаганини, балки Россия империясининг губерниялари бўлганини эслаб қўйишимиз керак, ўртоқлар. Ушбу халқларга яхлит миллатлар деб қаралмас, уларни фақат «император ҳазратлари»нинг фуқоролари, деб билишарди. Закавказьедаги бошқа халқлар, Болтиқбўйи, Молдавия халқлари ҳам шу аҳволда эди. Ўрта Осиёда аҳвол бундан ҳам ёмонроқ эди — феодал-теократик истибдод асоратлари маъмурий қурилишнинг негизи эди.

Революциядан кейин миллатларни жипслаштириш, уларнинг социалистик давлатини бунёд этиш ва айни вақтда ҳамжиҳатликни ривожлантириш, федерацияга бирлаштиришнинг мураккаб жараёнлари бир-бири билан боғланиб, мустаҳкамланиб кетди. СССР бунёд этилганлиги тўғрисида шартнома тузилган 1922 йил, Иттифоқнинг биринчи Конституцияси қабул қилинган 1924 йил бу борада ҳал қилувчи босқичлар бўлди.

1940 йилда СССР составида Молдавия ССР тузилди. Ўша йилиёқ Иттифоққа Литва, Латвия, Эстония кирди. Бу иккинчи жаҳон уруши ёнғини чиқиб кетган, фашизм бир мамлакат кетидан иккинчи мамлакатни босиб олаётган мураккаб тарихий даврда содир бўлди. Болтиқбўйи халқларини асоратга солишнинг реал хавфи ҳам пайдо бўлган эди.

Ҳозир тарихнинг ўша палласида бўлиб ўтган воқеалар хусусида катта мунозаралар бўлмоқда. Бу ўринда ҳали кўп масалаларни таҳлил этиш ва баҳолаш керак бўлади. Аммо ўша кезда Болтиқбўйи республикаларининг СССР составига кириши тўғрисида қабул қилинган қарорни, Болтиқбўйи халқлари танлаб олган йўлни шубҳа остига олиш учун асос йўқ.

Совет раҳбарияти фашизм хавфи пайдо бўлгани сабабли мамлакат хавфсизлигини мустаҳкамлаш учун турли тадбирлар кўриб, таъсир доираларини бўлиб олишни рад этадиган ташқи сиёсат ленинча принципларини жуда қўполлик билан бузишга йўл қўйганлиги ҳам равшандир. Биз буни қатъиян қоралаймиз.

Умуман, ўртоқлар, биз тарихий ҳақиқатнинг тўла тикланиши тарафдоримиз. Бугунги куннинг эҳтирослари ва даъволари олдида бўйин эгиб, субъектив тасаввурлар ва сиёсий ҳисоб-китобларга майл қўйиб тарихни қайтадан ёзиб бўлмайди. Воқеалар ривожини орқага буриб бўлмайди. Тарихий ҳақиқатга ва ҳозирги дунёнинг реалликларига таянибгина олға бориш мумкин.

Тарихий тараққиёт нечоғли зиддиятли бўлмасин, шу тараққиёт натижасида ягона иттифоқ социалистик давлати таркиб топди, унинг территориясида юздан ортиқ халқ яшамоқда. Бу давлатнинг структураси мураккаб бўлиб, унинг таркибига иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва округлар киради. Шунга яраша ваколатли ҳокимият ва бошқарув органлари, бошқа сиёсий ва жамоат муассасалари таркиб топди, халқларга шулар воситасида тарихий ижодкорлик жараёнига қўшилиш учун йўл очилди.

Аммо шу системанинг ишлашига ва шу тахлитда мамлакатимизда яшаётган халқлар турли-туман манфаатларининг амалга ошишига унитаризм, раҳбарликнинг буйруқбозлик маъмуриятчилик методлари жуда катта зиён етказди, булар республикалар ва бошқа миллий тузилмаларнинг ҳуқуқларини чеклаб қўйди, федерациянинг амалдаги мазмунини сийқалаштиришга олиб келди, бутун жамиятимиз тараққиётига халал берди.

Бу ўринда ўтмишда, айниқса, уруш йилларида ва урушдан кейинги дастлабки даврда айрим халқларга нисбатан адолатсизлик ва қонунсизлик хатти-ҳаракатлари бўлганлигини ҳам айтишимиз керак, албатта. Гарчи бу хусусда тегишли сиёсий қарорлар қабул қилинган ва принципиал баҳолар берилган бўлса ҳам ҳозирги кунда миллий сиёсат масалаларини муҳокама қилар эканмиз, яна бир карра қуйидагиларни айтишимиз керак: Улуғ Ватан уруши йилларида зўравонлик қилиниб, халқлар ўз юртидан кўчириб юборилиши фактлари қатъиян қораланиши керак. Биз совет немислари, қрим татарлари, месхети турклари, қалмиқлар, болқорлар, қорачойлар, чеченлар, ингушлар, греклар, корейслар, курдларнинг поймол этилган ҳуқуқларини қайта тиклаш учун ҳамма ишни қилишимиз керак. Масала жўн эмас, баъзи жиҳатдан мушкул ҳамдир. Аммо бу қанчалик қийин бўлмасин, фақат бир йўл бор — у ҳам бўлса барча учун мақбул бўлган, ҳозир таркиб топган воқеликни ҳисобга оладиган ечимларни сабот билан излаб топишдир.

Энди **ишнинг иқтисодий жиҳати** тўғрисида.

Собиқ чекка ўлкаларни жадал ривожлантиришга қаратилган собитқадам сиёсат натижасида барча иттифоқдош республикаларда Совет ҳокимияти йиллари мобайнида ўзининг кўп тармоқли саноати вужудга келтирилди, социал-иқтисодий тараққиёт даражалари бирбирига яқинлашди. 1926 йилда эски саноат районлари билан миллий чекка ўлкалар ўртасида аҳоли жон бошига саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш соҳасидаги энг кўп тафовут 38 бараварга етган бўлса, 1941 йилда бундай тафовут 4,1 бараваргача камайди, ҳозирги вақтда эса тахминан 2,3 бараварни ташкил этади. Агар эллигинчи йилларнинг охирларида ишчилар сони фақат РСФСР, Эстония ва Латвиядагина кўпчиликни ташкил этган бўлса, 70-йилларнинг охирларида амалда барча республикаларда аҳвол шундай эди. Урушдан олдин кўпгина халқлар тайёргарлик кўрган кадрларга эга эмас эдилар, эндиликда эса аҳвол тубдан ўзгарди, уларнинг ҳаммаси шундай кадрларга, жумладан, олий малакали мутахассисларга эгадирлар.

Совет ҳокимиятининг дастлабки ўн йилликларида республикалар ўртасидаги иқтисодий айирбошлашнинг мутаносиблиги тўғрисида гап ҳам бўлиши мумкин эмас эди. Ўшанда «бараварлаштириш» сиёсатининг асосий оғирлиги иқтисодий жиҳатдан кўпроқ ривожланган регионлар, биринчи навбатда РСФСР ва Украина зиммасига тушди. Аммо моддий ва техникавий ёрдам ҳамиша ҳам фақат Иттифоқнинг Европа қисмидан Осиё қисмига берилавергани йўқ. Урушдан кейинги тикланиш йилларини эсга олиш кифоя. Россия, Украина, Белоруссия, Молдавиянинг босқин хонавайрон қилган областларида вайронагарчиликларни тугатиш, Болтиқбўйи республикаларининг саноати ва қишлоқ хўжалиги оёққа туришида ёрдам бериш учун бутун Федерация маблағларини қўшди.

Қисқа қилиб айтганда, Совет ҳокимияти йиллари мобайнида барча халқларимизнинг биргаликдаги куч-ғайратлари билан ғоят катта бойлик яратилди. Ҳар бир халқ бу бойликда ўз меҳнати улушини кўришга, уни ўзининг мулки, умумий бойлик деб ҳам билишга ҳақлидир. СССР иқтисодиётини кўп йиллар мобайнида режали асосда ривожлантириш негизида унинг юксак даражада уйғунлашувига эришилди, яхлит халқ хўжалик комплекси таркиб топди. Бунинг устига гап шунчаки ишлаб чиқариш қувватларининг йиғиндиси тўғрисида эмас, балки айни ягона иқтисодий организм тўғрисида бораяпти, бу организмнинг айрим қисмлари умуман халқ хўжалиги билан таркиб топган ва чуқурлашиб бораётган алоқаларсиз яшай олмайди.

Мен мана шу ютуқларни қайд эта туриб, халқ хўжалигимиз барча жиҳатларининг уйғун ўзаро боғлиқлигини таъминлашда энг охирги даражага эришилди деб, даъво қилмоқчи эмасман, асло. Афсуски, биз бунда кўп жиҳатдан орқада қоляпмиз, бинобарин меҳнатни кооперациялашни янада чуқурлаштириш — ривожланишимизнинг жуда муҳим резервидир. Бироқ ҳатто бунда халқ хўжалигида эришилган қалин ўзаро алоқалар шундай алоқаларни бузиш йўлидаги ҳар қандай уринишларга том маънода қарши турибди. Қабул қилаётган ва қайта қуриш давомида қабул қиладиган қарорларимизда хатога йўл қўймаслик учун биз ҳаммамиз буни тўла даражада англаб олишимиз лозим.

Тармоқлараро баланс асосида республикалараро алоқаларни таърифловчи баъзи рақамларни келтириб ўтмоқчиман. Республикаларнинг истеъмол қилаётган саноат маҳсулоти умумий ҳажмида бошқа жойдан олиб келинаётган шундай маҳсулотнинг улуши 1987 йилда РСФСРда — 18 фоиз, Украина ССРда — 26, Белоруссия ССРда — 39, Қозоғистонда — 33, Закавказье республикаларида — 33 фоиздан 40 фоизгача, Болтиқбўйи республикаларида — 39 фоиздан 42 фоизгача, Ўрта Осиёда — 37 фоиздан 47 фоизгача ва Молдавия ССРда — 44 фоиз бўлди.

Россиянинг қудратли нефть-газ комплекси барча республикаларнинг энергетика ресурсларига бўлган талаб ва эҳтиёжларининг катта қисмини таъминламоқда. РСФСР, Украина ва Қозоғистон бутун мамлакатни металл билан таъминламоқда, ғалланинг 90 фоизини етиштирмоқда. Ўрта Осиё бошқа кўпгина моллар билан бирга пахта сингари ноёб маҳсулотни етказиб бермоқда. Белоруссия, Литва, Латвия, Эстония аниқ машинасозлик ва енгил саноат маҳсулотини ишлаб чиқармоқда, гўшт, сут ва картошкани энг кўп етказиб бермоқда. Закавказье республикалари ва Молдавия иқтисодиётда ўз ўрнига эгадирлар. Таҳлил шуни кўрсатмоқдаки, амалда биронта ҳам республика ҳозир эга бўлган потенциални мустақил равишда вужудга келтира олмаган бўлур эди. Худди, шунингдек, биронта ҳам республика унинг нормал ишлатилиши ва самарали фойдаланилишини таъминлай олмас эди. Халқларнинг куч-ғайратларини бирлаштириш натижаси мана шундай.

Ҳақиқий аҳвол мана шундай. Масалан, Латвия ССРда ёқилғи эҳтиёжларининг 96 фоизи, электр энергиянинг 50 фоизи, қора металларнинг 90 фоизи, рангли металларнинг 100 фоизи, химиявий хом ашё материалларининг 80 фоизи, машинасозлик маҳсулотининг 63 фоизи бошқа жойлардан олиб келинаётган маҳсулотлар ҳисобига қондирилмоқда. Ҳар йили чорвачилик эҳтиёжлари учун салкам бир ярим миллион тонна дон ташиб келтирилади. Бу эса шу ерда фойдаланилаётган омухта емнинг ярмидан кўпроқдир.

Арманистон эса ёқилғига бўлган талаб-эҳтиёжининг 100 фоизини, қора металлургиянинг — 93, химия ва нефть химияси саноати маҳсулотининг — 56, машинасозлик ва металлга ишлов бериш маҳсулотининг — 32, гўшт маҳсулотининг — 37 фоизини ва сут маҳсулотининг 64 фоизидан кўпроғини бошқа жойлардан олиб келтирилаётган маҳсулотлар ҳисобига қондирмоқда. Ўзбекистон ССРда нефть-газ саноати маҳсулоти эҳтиёжининг 50 фоизи, кўмирнинг — 56, қора металлургия маҳсулотининг — 80, рангли металлургия маҳсулотининг — 48 фоизи бошқа жойдан келтириш ҳисобига қондирилмоқда.

Ривожланган бозорнинг мавжудлиги ҳар қандай иқтисодиёт нормал ишлашининг энг муҳим шартларидан биридир. Жаҳонда бозор учун нақадар шиддатли кураш бораётгани маълум. Шуниси шубҳасизки, амалда чекланмаган Умумиттифоқ бозорининг мавжудлиги барча республикаларимиз ва регионларимизнинг катта афзаллигидир. Мана, бир мисол. Литва бошқа республикаларга ҳисоб техникаси, телевизион ва товуш ёзиш техникасини, станоксозлик, электр техника, енгил саноат ва озиқ-овқат саноати маҳсулотларини етказиб бериб, бунинг эвазига Россиядан технология ускуналари, автомобиллар, тракторлар, комбайнлар, нефть маҳсулотлари, Украинадан металл ва кўмир, Белоруссиядан калийли ўғитлар, Ўрта Осиёдан пахта, Қозоғистондан рангли металлар ва жун, Молдавия ва Закавказьедан мевалар олмоқда.

Таркиб топган иқтисодий аҳволни идрок этиш ва уни таҳлил этишдан хулосалар чиқариб олиш ҳозирги миллий сиёсатни ишлаб чиқиш учун принципиал аҳамиятга эгадир. Бунда ишлаб чиқарувчи кучлар ноокилона жойлаштирилишининг оқибати бўлган, ўткир экологик ва демографик вазият рўй беришига олиб келган салбий жараёнларни эътиборсиз қолдириш мумкин эмас, албатта. Ҳозир бизда баъзи жойларда меҳнат ресурслари етишмаяпти, вужудга келтирилган қувватлардан тўла даражада фойдаланилмаяпти, жамият эса бундан катта иқтисодий зарар кўрмоқда. Бошқа регионларда, аввало, Ўрта Осиё республикаларида ва муайян даражада Закавказье, Молдавияда аксинча, меҳнат ресурслари ошиб-тошиб кетди. Бу нарса ижтимоий кескинликнинг, можароли вазиятлар, шу жумладан, миллатлараро муносабатлар соҳасида шундай вазиятлар юзага келишининг манбаларидан бири бўлиб қолмоқда. Кейинги вақтларда бунга далиллар жуда кўп.

Вужудга келган вазият сабабларини пухта ўрганиб чиқиш керак, мана шу барча масалалар иқтисодиётимизни қайта қуриш концепцияси устидаги ишларни янада давом эттириш доирасида чуқур ўйлаб кўрилиши лозим. Бу хусусда Ўзбекистоннинг таклифлари бор, бошқа республикаларда ҳам шундай таклифлар тайёрланмоқда. Ўн учинчи беш йилликдаёқ вазиятни ўнглаб олиш йўлида дастлабки жиддий қадамларни қўйиш учун шу ишни давом эттириш керак.

Шу муносабат билан қуйидагиларни айтиб ўтмоқчи эдим, ўртоқлар. Биз ҳозир иқтисодиётнинг у ёки бу тармоғини ривожлантиришда ҳаддан ташқари марказлаштириш, идораларнинг буйруқбозлиги ва ўзбошимчалиги ҳалокатли натижаларга олиб келганлиги тўғрисида гапиряпмиз, гапирганда ҳам тўғри гапиряпмиз. Ваҳолонки, мен бугун сизларга шундай бир томни кўрсата олур эдимки, унда кейинги ўн йил ичида иттифоқдош республикаларнинг янги корхоналар қуриш, саноатнинг бутун-бутун тармоқларини вужудга келтириш тўғрисидаги илтимослари жамланган. Ҳозир марказнинг айби қилиб кўрсатилаётган кўнгина нарсалар республика органлари ва маҳаллий органларнинг қайта-қайта ўтиниб илтимос қилишлари натижасида юзага келган. СССР Олий Совети сессияларининг стенограммаларини олиб кўринг, улар шу хилдаги чексиз илтимослар билан тўлиб-тошганлигини кўрасиз. Шу пайтгача КПСС Марказий Комитетига қанчадан-қанча хатлар келганлигини айтмайсизми! Бунда маҳаллий маъмурлар у ёки бу обрўли объектни қўлга киритишга ҳаракат қилиб, кўпинча марказий идораларнинг энг қаттиқ шартларига рози бўлишарди, ижтимоий ривожланиш учун маблағлар жуда кам ажратилар эди, одамларнинг талаб-эҳтиёжлари амалда эътиборга олинмасди. Бу муаммолар умумий тусда бўлса-да, лекин мамлакатимиз шароитида улар миллий хусусият касб этди.

Умуман гапирадиган бўлсак, иқтисодиётда биз таяна оладиган нарсалар бор, лекин иш ҳам ҳад-худудсиз кўпдир.

Кўп миллатли мамлакатимиз турмуши **маънавий соҳасидаги** аҳволга баҳо бера туриб, аввало ҳажми ва аҳамияти жиҳатидан тарихий бўлган ғоят катта ишни муносиб равишда баҳолаш кераккки, бу иш кўпгина ноёб миллий анъаналарни батамом йўқ бўлиб кетишдан қутқариб қолиш ёки қайта тиклаш, уларни иккинчи бор дунёга келтириш, барча халқлар маданиятининг қудратли юксалишини таъминлаш имконини берди.

Биз баъзи халқлар Совет ҳокимияти даврида биринчи марта ўз ёзувига эга бўлди, деган одат бўлиб қолган иборани тез-тез ишлатамиз. Ваҳолонки, бу қандай маънони билдиради? Инсон она тилида сўзлашиш ва ёзиш, ўз халқининг тарихий йўлини, достонларини билиш имкониятидан маҳрум қилиб қўйилса, моддий жиҳатдан қанчалик бадастур бўлмасин, энди у насл-насабсиз, бинобарин эса маънавий қашшоқ ҳам бўлиб қолади.

Мамлакатимиздаги маданий инқилобнинг ленинча сиёсати содир бўлган ҳамма бузилишларга қарамай, зўр таассурот қолдирадиган натижалар берди. Ҳозир ҳар бир халқимизнинг ўз илмий ва санъаткор зиёлилари — миллий маданият тарғиботчилари таркиб топдики, ана шу халқнинг бошқа совет миллатлари қадриятларидан, жаҳон билимлар хазинаси ва бадиий классикасидан баҳраманд бўлиши ҳам шуларга боғлиқдир. Республикаларнинг ҳар бирида илмий марказлар, дорилфунунлар ва институтлар, халқ таълимининг кенг тармоғи, ўзининг театрлари мавжуд бўлиб, миллий кинематография, рассомчилик ва архитектура ривожланиб бормоқда. Ваҳолонки, илмий ва бадиий ижодиётнинг кўпгина йўналишлари давлатнинг ҳар томонлама мададисиз, жамиятнинг ғамхўрлиги ва эътиборисиз ривожлана олмаслиги маълум. Мана шуларнинг ҳаммасини Совет ҳокимияти ўз зиммасига олди, унинг буюк инсонпарварлик вазифаси ҳам мана шундадир.

Маънавий ривожланишимиз якунлари тўғрисида гапира туриб, миллий маданиятларнинг ўзаро алоқаси кучайиб бораётганлигини ҳам эътиборсиз қолдириб бўлмайди. Ўзининг хилма-хиллиги, миллий хусусиятлар ва анъаналарнинг ранг-баранглиги билан бой бўлган совет маданиятининг шаклланганлиги халқларимизнинг биргаликда яшаши ва социалистик йўлдан ҳаракат қилиб бориши натижаси бўлиб қолди. Бу ҳам қардош халқлар ҳамкорлигининг муносиб самаралари бўлиб, биз улар билан фахрланамиз.

Аммо социалистик турмуш тарзининг ёрқин кўринишлари билан бирга бу соҳада ҳам жуда ўткир муаммолар йиғилиб қолганлигига, айниқса, тоқат қилиб бўлмайди. 20-йилларда ташкил этилган ва ўз вазифаларини муваффақиятли бажариб келган минглаб миллий районлар, посёлка ва қишлоқ Советлари асоссиз равишда тугатилди. Турли миллатларга мансуб кишиларда миллий эҳтиёжларни қондириш муаммоси юзага келди, улар табиий жараёнлар оқибатида мамлакатнинг турли регионларига кўчириб юборилди.

Тилларни ва улар билан боғлиқ бўлган барча нарсани ривожлантириш — таълим,ноширлик фаолияти, давлат ва жамоат турмушининг турли соҳаларида бу тиллардан фойдаланиш имконияти муаммолари, айниқса, ўткир тус олди. Иқтисодий, ижтимоий ва демографик омиллар таъсири остида миллий тилларнинг амал қилиш соҳаси муайян даражада қисқара борди, бу эса миллатларнинг жадал қўшилиб кетиши тўғрисида ўтмишда кенг тарқалган назарий қоидалар фойдасига талқин этилди, бу қоидалар программавий йўл-йўриқлар даражасига кўтарилди. Гарчи ана шу жараёнлар жамиятда ҳаққоний ташвиш ва хавотирлик уйғотган бўлса-да, бу жараёнларни чуқурроқ билиш ва оқилона ечимни топиш йўлидаги соғлом уринишлар кўпинча миллатчилик деб таърифланди ва барча оқибатлар шундан келиб чиқди. Баъзи халқлар миллий тиллари аҳамиятининг тушиб кетганлиги шундай ишнинг натижаси бўлди. Бу халқларнинг она тилини сақлаб қолиш ва ривожлантириш, ўз маданияти қадриятларини кўпайтириш муддаоси тушунарлидир.

Мана шу ҳаётий муҳим муаммо хусусида аниқ-равшан позицияни ишлаб чиқишимиз ниҳоятда муҳимдир, бу муаммо сиёсий тус олди ва мамлакат бутун аҳолисининг манфаатларига дахл қилмоқда. Бунда барча адолатли орзу-умидларни эътиборга олиш, ялпи ҳамжиҳатликка асосланган позицияни ишлаб чиқиш зарур.

Кўп миллатли мамлакатимизни ривожлантириш асосий якунлари мана шулардан иборат, ўз-ўзидан равшанки, энг умумий қилиб айтганда совет жамиятидаги воқелик мана шулардан иборат, ҳозирги шароитда биз миллий сиёсатни ишлаб чиқа туриб, ана шуларга асосланишимиз лозим.

Ўртоқлар! Пленум муҳокамасига тақдим этилган КПСС платформаси лойиҳасида, табиийки, етилган муаммоларга умумий ёндашув тўғрисида гап боради, чунки конкрет қарорлар қабул қилиш — ССР Иттифоқи, иттифоқдош республикалар давлат ҳокимияти олий органларининг ишидир.

Платформа партияда, жамиятнинг барча табақаларида, мамлакатимиздаги барча миллатларнинг вакилларида зўр қизиқиш уйғотди. Ундаги принципиал қоидалар кенг миқёсда қўллаб-қувватланди. Жуда кўп мулоҳазалар ва қизиқарли таклифлар айтилди. Баъзи тезислар танқид қилинди — шунақаси ҳам бўлди.

КПСС платформаси чет элда ҳам катта эътиборни жалб қилди. Бу мамлакатимизда амалга оширилаётган қайта қуриш жараёнларига қизиқишнинг кучлилиги билан ҳам, ҳозирги пайтда кўпгина мамлакатларда миллий муаммоларнинг долзарблиги, айтишим мумкинки, жаҳоншумул характерга эгалиги билан ҳам боғлиқдир.

Платформа лойиҳасини баҳолар ва чамалар экансиз, унинг бутун мазмуни биз қайта қуриш доирасида ҳал қилаётган вазифалар мажмуаси сиёсий ва иқтисодий ислоҳот билан бевосита боғлиқлигига эътибор бергансиз, албатта. Шундай бўлиши табиийдир. Бу ўринда энг жонли диалектик боғлиқлик мавжудки, биз буни сиёсатда ҳам, амалий фаолиятда ҳам ҳисобга олишимиз лозим. Ҳақиқатан ҳам биз ленинча ғоялар ва принциплар негизида жамиятни қайта тузишни, янгилашни вазифа қилиб қўйдик. Аммо ўтмишдаги ва ҳозирги бутун тажрибамиз шундан далолат бериб турибдики, миллатлараро муносабатлар муаммосини ҳал қилмай туриб, қайта қуришнинг муваффақиятига умид боғлаш мумкин эмас.

Худди шунингдек қайта қуриш жараёнларини авж олдирмай туриб, социалистик жамиятни демократиялаштирмай ва инсонпарварлаштирмай туриб, бу муаммоларни ҳал этиб бўлмайди, совет федерациясини ривожлантиришга янги омил бахш этиб бўлмайди.

Миллий сиёсатни янгилаш зарурлигини тасодифан таъкидламаётганлигимизга эътиборингизни қаратмоқчиман. Гап шу вақтгача қилинган ишларни четга улоқтириб ташлаш тўғрисида бораётгани йўқ. Аммо ҳозирги босқичда, жамиятимиз тубдан ўзгарган пайтда мамлакатни ривожлантиришнинг етилган муаммоларини ҳал қилишни таъминлайдиган, ҳозирги замон реалликларига мос келадиган миллий сиёсатни ишлаб чиқиш ғоят зарур бўлиб қолди. Платформа ана шундай ёндашувга асосланган. Платформанинг теран фалсафий моҳияти, айтиш мумкинки, байналмилаллик ва миллийликнинг, ана шу марксча-ленинча ғояни ҳозирги вазиятда қўлланишнинг энг мақбул шаклларини аниқлаб олишдан иборат. Амалий ва сиёсий жиҳатдан эса — ҳар бир миллатнинг эркин ва ҳар томонлама ривожланиши учун ҳамда халқларимиз фаровонлигининг манбаи бўлган иттифоқимизни мустаҳкамлаш учун шароитни таъминлашдан иборат.

Бу соҳадаги алоҳида тўхталиб ўтиш лозим бўлган энг асосий масала — ҳозирги шароитда миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ленинча принципини амалга ошириш йўлидир. Ўтган ўн йилликларда бу соҳада кўп бузилишларга йўл қўйилди. Афсуски, ана шу бузилишлар ижтимоий онгда ҳам маълум даражада мустаҳкамланиб қолди. Шу сабабли назария ва сиёсатимизнинг ана шу туб масаласини аниқ равшанлаштириб олишимиз зарур.

Энг аввало шуни таъкидлаш керакки, партия ленинча миллий сиёсатни, жумладан, бу сиёсатнинг миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш каби асосий принципини изчиллик билан ўтказаверади. СССР халқлари гўё ўз тақдирини ўзи белгилаган эмас, деб уни фақат ажралиб чиқишдан иборат қилиб қўйиш, шу йўл билан миллий масалани ҳал этишнинг бу универсал принципини қашшоқлаштиришга уриниш беҳуда ва қоралашга лойиқ уринишдир. Бизнинг тажрибамиз, бошқаларнинг ҳам тажрибаси ўз тақдирини ўзи белгилашни ажралиб чиқиш ҳуқуқини амалга ошириш билан боғлиқ равишда бир вақтда бўладиган тадбир сифатида қарамаслик зарурлигини кўрсатмоқда. Бу — миллий қадр-қимматни қарор топтириш, тил ва маданиятни ривожлантириш, сиёсий мустақилликни мустаҳкамлаш, иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг кўп жиҳатли мураккаб жараёнидир.

Шу жиҳатдан қараганда қайта қуриш доирасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар мажмуаси миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини амалга оширишда янги катта босқич эканлигини билдиради. Бу принцип ҳозирги шароитда ўзини ўзи бошқаришда мақбул равишда акс этмоқда. Ўзини ўзи бошқариш миллий ўзига хослик сақланиб қолишини, ҳар бир халқ суверенитетнинг барча неъматларидан фойдаланиш, ўз иқтисодий, сиёсий, маданий тараққиётига доир масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқини таъминлайди. Шу билан бир вақтда ўзини ўзи бошқариш республикалар ва миллий тузилмаларнинг ҳамма учун муштарак бўлган вазифаларни ҳал этиш, уларнинг бутун мамлакатни ривожлантиришга узвий жалб қилиш манфаатлари йўлида ихтиёрий равишда бирлашувини кўзда тутади.

Миллатлар ўз тақдирини ўзи белгилашининг ҳозирги босқичи республикалар ҳуқуқларини анча кенгайтиришни, ўтмишда йўл қўйилган хатолар ва бузилишларни қатъий бартараф этишни кун тартибига қўймоқда. Ўтмишдаги ана шу хатолар ва бузилишларнинг ҳалокатли оқибатлари жамиятимиз турмушининг турли соҳаларида ҳали ҳам сезилиб турибди. Энг аввало, иттифоқдош республикаларнинг сиёсий мустақиллигини мустаҳкамлашга, уларнинг суверенитетини реал мазмун билан тўлдиришга қаратилган чора-тадбирлар комплекси таклиф этилмоқда.

Иттифоқ ва республика ҳокимият органларининг ваколатларини аниқ белгилаб қўйиш республика ҳокимият органларига улар ихтиёрий равишда иттифоққа топширадиган масалалардан ташқари ўз турмушининг барча масалаларини ўз ихтиёрича ҳал қилишларига имкон беради, шуни ҳам айтиш керакки, республика ҳокимият органлари ихтиёрий равишда иттифоққа топширган масалаларни ҳал қилишда ҳам тегишли сиёсий воситалар орқали иштирок этадилар.

Федерациянинг умумий вазифаларини амалга ошириш учун зарур бўлган ваколатларни иттифоқ ихтиёрида сақлаб қолиб, илгари мавжуд бўлган тартибга принципиал ўзгартиш киритиш таклиф қилинмоқда. Ўша илгариги тартибда иттифоқ ўзи кўриб чиқиши ва ҳал қилиши учун амалда ҳар қандай масалани қабул қилиш ҳуқуқига эга эди. Бу эса республика ҳокимиятининг реал ваколатлари ва суверенитетини кўп жиҳатдан расмий ҳуқуққа айлантириб қўяр эди. Шундай қилиб, иттифоқ ёки республика қонунининг устун туриши муаммоси ҳал этилади.

Федерациядаги муносабатларнинг янги характерига СССР Конституциясида ҳуқуқий жиҳатдан кафолат берилиши керак. Сўнгра, республикаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш ва уларнинг суверенитетини мустаҳкамлаш умумиттифоқ ишларига уларнинг таъсирини анча кенгайтиришда ифодаланиши лозимлигини юқорида айтиб ўтган эдим ва шу фикрни мен ривожлантирмоқчиман. Сиёсий ислоҳот давомида ташкил этилаётган давлат ҳокимиятининг янги тузилмаларида бу соҳада ҳозироқ кўп иш қилинди. СССР Олий Советининг, СССР Олий Совети Президиумининг состави ҳам, конституцион назорат комитети ишининг белгиланаётган тартиби ҳам ана шулар жумласидандир. Энди эса умумиттифоқ муаммоларини ҳал этишда республикаларнинг тағин ҳам кенгроқ ва фаолроқ иштирок этишлари учун фақат ҳуқуқий шароитгина эмас, шу билан бирга сиёсий шароит ҳам яратиб бу йўлдан янада олға бориш тавсия этилмоқда. Бундай ёндашув кадрлар сиёсатида ҳам ўз ифодасини топиши лозим. Умумиттифоқ давлат ва жамоат идораларида, бошқарув аппаратида, ўз-ўзидан равшанки, одамларнинг касб билан боғлиқ фазилатларини ҳисобга олган ҳолда барча халқларимиз вакилларининг кенг иштирок этишини таъминлаш лозим.

Федерациямизни қайта тузиш, иттифоқдош республикалар ҳуқуқларини янада кенгайтириш ва суверенитетини мустаҳкамлаш билан боғлиқ муаммолар комплексида РСФСРни ривожлантиришнинг етилган масалаларини ҳам кўриб чиқиш зарур. Бу масалалар сўнгги вақтда фақат Россия Федерациясининг ўзидагина эмас, умуман мамлакатда баҳс-мунозаралар марказида турди.

РСФСР Иттифоқдаги мавқеи жиҳатидан ҳам, ўзининг ички тузилиши жиҳатидан ҳам ғоят мураккаб миллий-сиёсий ва маданий этник системадир. 1917 йил октябри бошлаб берган қудратли инқилобий ўзгартишлар Россия қиёфасини тубдан ўзгартириб юборди. Бутун мамлакатнинг инқилобий ўзгартишлар йўлига ўтишида, кўпгина халқларнинг иқтисодий ва маданий қолоқлигини бартараф қилишда, Октябрь ғалабаларини ҳимоя қилишда Россия, рус халқи қандай ўрин тутганлиги маълум.

Бироқ йўл қўйилган бузилишлар барча иттифоқдош республикаларга салбий таъсир қилганидек, Россиянинг ўзига ҳам салбий таъсир қилди. Ноқулай нуфус тенденциялари, табиат ресурсларидан пала-партишлик билан фойдаланилаётганли-

(Давоми учинчи бетда).

ПАРТИЯНИНГ ҲОЗИРГИ ШАРОИТДАГИ МИЛЛИЙ СИЁСАТИ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

гини, улар талон-торож этилаётганини кўрсатувчи жуда кўп фактлар, Ноқоратупроқ зонадаги, бир қанча бошқа регионлардаги азалий рус областларидан одамларнинг кўчиб кетганлиги ана шундан далолат бермоқда. Кузбассда, Уралда, Волгада, Байкалда, шимолий регионларда ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштириш ва ривожлантиришдаги жиддий хатолар оқибатида кескин экологик вазият вужудга келди. Кўпгина ўлкалар, областлар, автоном тузилмаларнинг социал ривожланишда орқада қолганлиги яққол кўзга ташланяпти. Рус халқининг ва республикадаги бошқа халқларнинг тарихи ва маданияти билан чамбарчас боғлиқ бўлган бебаҳо осори атиқаларни сақлаб қолиш ва тиклаш тўғрисида ҳақли равишда ташвиш билдирилмоқда. Шимол, Сибирь ва Узоқ Шарқдаги кам сонли халқларнинг аҳволи Россиянинг ва бутун мамлакатнинг жамоатчилигини жиддий ташвишга солмоқда.

Ана шу барча муаммоларни ҳал этиш чуқур ва олисни кўзловчи чора-тадбирларни, жумладан ташкилий ва сиёсий тусдаги чора-тадбирларни амалга оширишни талаб қилмоқда. Жуда кўп таклифлар ҳисобга олиниб, платформада Россия Федерациясининг давлат тузилиши, унинг Иттифоқдаги тутган ўрнини такомиллаштириш йўллари белгиланмоқда. Бу таклифлар РСФСРнинг ўзида ҳам, умуман Иттифоқда ҳам кенг муҳокама қилинди ва маъқулланди. Буни биз мамнуният билан қайд этамиз. Марказий Комитет Пленуми бу таклифларни қўллаб-қувватлайди, деб ўйлайман. Республика партия тузилмаларини шакллантиришга келганда эса, бу масалаларни ишлаб чиқишни ҳозироқ бошлаб юборишимиз мумкин бўлур эди.

Платформа, унинг келгусида регионлар бўйича бошқарувга ўтиш тўғрисида гап борадиган қисми хусусидаги фикрларда бу нарса регионлар ўртасидаги алоқаларнинг сусайиб кетишига олиб бориши мумкин, деб ташвиш билдирилган. Бундай ташвиш асоссиз эканлигини айтишим керак. Аксинча, территориялар доирасида иқтисодиётни бошқаришни такомиллаштириш жойларда ижтимоий, экологик ва бошқа вазифаларни яхшироқ ҳал қилишга ёрдам берибгина қолмай, Россиянинг ҳамма қисми ўртасида меҳнатни кооперациялашни ривожлантиришга, РСФСРдаги барча халқларнинг манфаатини кўзлаб, уни яхлит иқтисодий ва сиёсий организм сифатида жўшқин ривожлантиришга кўмаклашади.

Совет федерациясини қайта тузиш доирасида совет автономиясига янги мақом бериш катта аҳамиятга молик бўлади. Платформанинг давлат, хўжалик ва маданий қурилишнинг барча соҳаларида автоном республикалар ҳуқуқларини кенгайтиришга, уларнинг иқтисодий мустақиллигини мустаҳкамлашга тааллуқли таклифларнинг моҳияти ана шундайдир. Автоном областлар ва округларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш, элатлар тўп яшайдиган жойларда миллий районлар, шунингдек ўз территориал автономияси бўлмаган сон жиҳатидан катта миллатларга мансуб гражданларнинг умумиттифоқ кенгашларини тузиш имконияти ҳам ана шу мақсадни кўзда тутади.

Автономиянинг бир турини иккинчиси билан алмаштириш тўғрисида таклифлар киритилганига, баъзи автоном республикаларни иттифоқдош республикаларга айлантириш истаклари айтилганига эътибор берган бўлсангиз керак.

Ўртоқлар, шуни рўй-рост айтиш керакки, реалист сифатида биз яшаётган ҳозирги вазиятни ҳисобга оладиган бўлсак, энг муҳими — ана шундай шаклда ўз тақдирини белгилаб олган халқларнинг ҳуқуқлари анча кенгайтирилиши ва амалда ишончли таъминланиши керак.

Яна бир принципиал масалага тўхталиб ўтаман. Платформа хусусида билдирилган фикрларда территориал ўзгаришлар, миллий-давлат ва маъмурий тузилмалар чегараларини қайта белгилаш тўғрисидаги таклифлар ҳам бор. Бу таклифлар турли далиллар билан асослаб берилган. Пленумда бу хусусда қатъий ва равшан позицияни белгилаб олмоқ керак. Биз шунга асосланамизки, ҳозирги миллий-территориал бўлиниш барча миллатларга мансуб кишилар мамлакатимизнинг исталган жойида нормал яшай олишлари учун ғов эмас. Биринчи навбатда куч-ғайратларни тегишли шароитлар яратишга қаратмоқ керак. Ҳозир мамлакат маъмурий-территориал картасини ўзгартириш йўлига ўтиш шусиз ҳам жўн бўлмаган вазиятни фақат чигаллаштирган, қайта қуришнинг барча совет кишилари, барча халқлар турмушини яхшилашга қаратилган реал мақсадларга эришишни амалда ноаниқ муддатга кечиктириб юборган бўлур эди.

Бизнинг янги миллий сиёсатимиз ҳар бир халқнинг ўзига хос манфаатларини қондириш ва шу билан бир вақтда гражданларнинг қайси миллатга мансублигидан қатъий назар, уларнинг ҳуқуқлари кафолатларини мустаҳкамлаш учун кенг имкониятларни таъминлаши керак. Платформада ана шу мақсадга эришишга қаратилган бир қанча тадбирлар айтилган. Шуни илова қиламанки, бу тадбирлар биз халқаро майдонда зиммамизга олган мажбуриятларга тўла-тўкис мос келади. Уларни амалга оширар эканмиз, айни пайтда СССРда ҳуқуқий социалистик давлатни барпо этишнинг муҳим вазифаларини ҳал қиламиз.

Шуни кўзда тутиш лозимки, иқтисодий, ижтимоий нуфуз жараёнлари натижасида, миллатлараро кўчиш натижасида бизда 60 миллиондан кўпроқ одам ўз миллий республикалари чегараларидан ташқарида яшайди. Ана шу ҳамгражданларимизнинг қонуний манфаатлари ва ҳуқуқларини ҳисобга олмай туриб, ҳеч қандай муаммони ҳал қилиб бўлмайди, албатта. Бунда ҳеч қандай камситишга йўл қўйиб бўлмайди.

Инсон ёки граждан, шахс ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш замонавий цивилизацияни ривожлантиришнинг муҳим шартларидан биридир. Яқинда Хельсинки битими қатнашчилари бўлган давлатлар вакилларининг Венада бўлиб ўтган учрашувида СССР учрашувнинг якунловчи ҳужжати остига имзо чекди. Мен буни хусусан шунинг учун ҳам эсладимки, федератив давлат реал амал қиладиган шароитда гражданларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги қонунларни янгилаш вазифаси кўп жиҳатли вазифага айланади. Гап фақат Иттифоқ қонунлари ҳақида бораётгани йўқ. Республикалар ҳам Совет Иттифоқи номидан, демакки, СССРга кирадиган барча республикалар номидан имзоланган барча халқаро ҳуқуқий фактларга риоя қилишлари шарт.

Ҳамма ерда СССР гражданларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кучайтириш керак. Бу тўғрида гапириш яна шунинг учун ҳам муҳимки, қайси миллатга мансублигига қараб одамларни камситиш ҳоллари кўпаймоқда. Қайта қуриш душманлари, жамиятга қарши кимсалар ва гуруҳларнинг «миллатчилик соққаси»ни отиб қаллоблик қилишларига, одамларнинг неча ўн йиллардан буён тўпланиб келаётган норозилигини миллатлараро муносабатлар соҳасига тўнкашга уринишларга биз тез-тез дуч келиб турибмиз. Миллатчилик ва шовинизмнинг, исталган халққа нисбатан душманликни авж олдиришнинг ҳар қандай кўринишлари бизга ётдир.

Биз жамиятни демократик ривожлантириш йўлига ўтдик ва қатъият билан шу йўлдан бораверамиз. Аммо Конституция доирасида бўлаётган тинч намойишлар ва митингларни миллатлараро тўқнашувларга гиж-гижлаётган, бошқа миллатларга мансуб кишиларга зўравонлик қилиб, уларни қўрқитаётган экстремистларнинг йиғинларидан фарқ қилиш керак. Ана шундай тоифадаги кишилар ва гуруҳларга нисбатан бўшанглик қилиш, ялписига гуноҳидан ўтиш ҳалокатли, баъзан эса жиноятқоранадир. Закавказье, Фарғона области, Янги Узендаги воқеалар, чамаси, бу хусусда ҳеч кимда шубҳа қолдирмайди.

Совет қонунларида миллий адоватни авж олдирганлик учун жазолаш кўзда тутилган ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари бу қонунларга, албатта, риоя этилишини таъминлашлари керак. Судлар механизмидаги камчиликлар сабабли миллий заминда содир этилаётган кўпгина жиноятлар аслида жазосиз қолдирилаётгани билан бундан буён муроса қилиб бўлмайди. Қандай шароитларда миллатчилик, шовинистик ташкилотлар ва бошқа экстремист ташкилотлар тақиқлаб қўйилиши ва тарқатиб юборилиши мумкинлиги ва лозимлигини судда ҳал этиш қонунда аниқ-равшан ва кескин баён этилиши керак бўлган вақт етилди. **(Қарсаклар).** Аниқроқ айтмоқчиман: биз барча муаммоларни сиёсий методлар билан ҳал этиш йўлидан бораверамиз, аммо вазиятнинг мушкуллиги тақозо этса, одамларнинг хавфсизлиги ва ҳаёти учун хавф-хатар пайдо бўлса, совет қонунларининг бутун кучидан фойдаланиб қатъий ҳаракат қилаверамиз. **(Қарсаклар).**

Шу муносабат билан Тоғли Қорабоғ автоном области хусусида ҳозир Арманистон ва Озарбайжонда содир бўлган вазият тўғрисида алоҳида тўхталмоқчиман. Бу ерда рўй берган можаро анчадан бери давом этмоқда ва жуда ўткир тусдадир. Аввалбошданоқ биз бу можарони сиёсий воситалар билан ҳал этишга ҳаракат қилганимизни, аввало, автоном область, иккала республика аҳолисининг нормал турмуши ва меҳнатини мураккаблаштиришга йўл қўймасликка интилганимизни ўртоқлар билишади.

КПСС Марказий Комитетида Арманистон ва Озарбайжон раҳбарлари, республикалар Олий Советларининг депутатлари, меҳнаткашларнинг вакиллари билан бир неча бор учрашувлар бўлди. СССР Министрлар Совети областдаги ижтимоий муаммоларни ҳал этишга қаратилган кенг кўламли қарор қабул қилди. Кейинчалик Тоғли Қорабоғ автоном областини алоҳида бошқариш комитети тузилди. У ерга неча марталаб обрўли комиссиялар, шу жумладан халқ депутатлари съездининг комиссиялари жўнатилди.

Афсуски, барча бу тадбирлар кўнгилдаги натижаларни бермади. Миллий нифоқ шу даражада авж олдики, бу аҳволда кетадиган бўлса, олдиндан айтиб бўлмайдиган оқибатлар рўй бериши мумкин. Неча ўн минглаб одамлар ўз юртини тарк этди, транспорт иши издан чиқди, кетма-кет иш ташлашлар бўлмоқда, бевосита тўқнашувлар содир бўляпти — бугунги вазият ана шундай. Рўй-рост айтадиган бўлсам, биз қатъий чоралар кўриш зарурати арафасидамиз, бебошликка, айниқса қон тўкилишига йўл қўя олмаймиз. Биз одамлар турмуши учун нормал шароит яратиш, келажакка ишонч билан қараш учун барча ишларни қилишимиз шарт.

Ўйлайманки, биз Пленум номидан Арманистон, Озарбайжон раҳбарларига, меҳнаткашларига мурожаат қилиб, тўхтанг, шуни тушуниб олингки, можаронинг янада авж олиши икки халқ учун ҳалокатли оқибатларга олиб келиши мумкин, деб даъват этишимиз керак. Ахир бу халқлар асрлар давомида ёнма-ён яшаган эди ва бундан буён ҳам ёнма-ён яшашлари керак. **(Қарсаклар).**

Ўртоқлар! Федерацияни тубдан ўзгартиришни таъминлаш иқтисодий муносабатларни ва халқ хўжалигини бошқаришни такомиллаштириш билан чамбарчас боғлангандир. Бу муаммолар платформада етарлича тўла акс этган. Уни муҳокама қилиш якунларини олдиндан ҳал этмай, шу хусусда бир нечта мулоҳазани айтиб ўтмоқчи эдим.

Аввало, ҳозирги қийинчиликлар тазйиқи билан келажакка мўлжалланган принципиал иқтисодий ечимларни ишлаб чиқишда сира-сира адашмаслигимиз керак. Бу ечимларда ҳам меҳнат тақсимоти асосида, ҳам иқтисодий мустақиллик заруратига кўра, интеграцияни ривожлантиришнинг объектив эҳтиёжи ҳисобга олиниши керак.

Ҳозирги шароитда автаркияга мойиллик, иши бир қадар дуруст кетаётган республикаларнинг яккаланишга, бошқалардан ажралиб олишга уринишлари ниҳоятда хавфли бўлур эди. Бу ана шу йўлга ўтиб оладиганлар учун ниҳоятда ғоят салбий оқибатларни келтириб чиқариши мумкин.

Биз Марказий Комитет Пленумида, Совет Иттифоқидаги барча халқлар кўзи ўнгида яна бир карра шу ҳақда айтишимиз керак, токи бу халқлар сафсатабозларнинг сўзларига учишмасин, бу сафсатабозлар ўз шиорларини амалга ошириш нимага олиб келишини яшириб, мазкур шиорларни мустақиллик, ажралиб чиқиш ва шунга ўхшаш «тансиқ таомлар билан» ниқобламоқдалар. Бу халқ тақдири билан масъулиятсизларча ўйнашишдир. Хўш, барча иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, маънавий, инсоний, оилавий ришталар билан чамбарчас боғланиб кетган жамиятимизни бўлиб ташлашга, айириб юборишга ҳадди сиғадиган ким экан, ўша! Фақат найрангбозларгина бунга даъват этишлари мумкин. **(Қарсаклар).** Бугун илмий-техникавий, иқтисодий ва ижтимоий тараққиётнинг негизи меҳнатни оқилона тақсимлаш, интеграция, бутун жамият орттирган потенциалдан фойдаланишдир. Бизнинг тажрибамиз ҳам, бутун жаҳон тажрибаси ҳам шундан далолат бериб турибди.

Бизнинг шароитимизда барча республикалар ва регионларни самарали ривожлантириш учун уларни умумиттифоқ меҳнат тақсимотига яна ҳам узвийроқ жалб этиш принципиал аҳамият касб этмоқда. Тўғри, баъзи ўртоқлар бизда меҳнат тақсимотининг ўзи ҳам, нарх белгилаш ҳам дуруст эмас, шартномавий мажбуриятларни бажариш интизоми суст, деб нолимоқдалар. Ҳа, шундай. Ҳозир биз келажакни ўйлаб экономика равнақини режалаштираётган бир пайтда, наҳотки ана шу режаларимизни ўтмишдан бизга мерос бўлиб қолган системанинг камчиликларини қайд этиш негизигагина қурсак? Бу камчиликлар иқтисодий ислоҳотни авж олдириш натижасида бартараф этилиши мумкин ва бартараф этилади, ҳозир биз шунинг ҳаракатидамиз. Аввало, гап шу ҳақда, яъни ана шу ислоҳотни қандай амалга ошириш ҳақида бориши керак, шундай қилиб биз хавотир туғдирадиган ҳамма нарсаларни, бутун мамлакат ва айрим регионлар экономикасига путур етказган нарсаларни бартараф этамиз.

Бизга яхши маълумки, жуда учига чиқиб кетган марказлаштирилган маъмурий буйруқбозлик системаси доирасида илғор корхоналардан қолоқ корхоналарга маблағлар асоссиз тарзда ўтказиб юборилаверди, аммо бугина эмас. Мамлакатнинг иқтисодий регионлари ўртасида ҳам худди ана шундай ҳол рўй берди. Агар рўй-рост айтадиган бўлсак, айрим регионлардан маблағ тортиб олиниб, бошқаларнинг хўжасизлиги ва фаолиятсизлиги қопланди. Бу социализмнинг асосий принципига батамом зид бўлиб, «тайёрга айёрлик» кайфиятини уйғотди.

Платформада белгиланган тадбирларнинг амалга оширилиши хўжалик фаолиятининг натижаларидан манфаатдорликни барбод этадиган шунга ўхшаш нонормал ҳодисаларни бартараф этишга имкон беради. Биз Белоруссия, Литва, Латвия ва Эстониянинг тегишли ташаббусларини қўллаб-қувватлаб, ана шу йўлга ўтдик. Бошқа республикалар ва регионларда ҳам шунга ўхшаш таклифлар тайёрланмоқда. Бундай ёндашув барчага омилкорлик намоён этишга имкон беради, иқтисодий самарадорликнинг ўсишини рағбатлантиради. Ҳокимиятнинг республика органлари ва маҳаллий органлари ихтиёрига тушадиган маблағлар кўпаяди ва бу маблағлардан ижтимоий муаммоларни ҳал этишда фойдаланиш мумкин бўлади. Республика, регионнинг иқтисодий аҳволи хўжалик фаолияти натижаларига боғлиқ қилиб қўйилади.

Иқтисодий мустақиллик принципининг катта аҳамиятини таъкидлар эканмиз, буни корхоналарнинг тўла хўжалик ҳисобига ўтиши билан узвий боғлаб кўриб чиқиш лозим бўлади. Буни, ўртоқлар, биз ҳаммамиз тушуниб олишимиз жуда муҳимдир, чунки бу борада ҳали кўпгина англашилмовчиликлар бор. Шуни рўй-рост айтиш керакки, ана шу туб масалани ҳал қилмасдан туриб чинакам мустақилликни таъминлаб бўлмайди. Бунинг устига марказ ўз ҳукмини бир даражадан иккинчи бир даражага ўтказишига йўл қўйиб бўлмайди. Бу ҳолда биз такомиллаштиришни истаётган ва хўжалик ҳисобидаги корхоналар асосий ҳаракатга келтирувчи куч бўлган умумиттифоқ бозори регион деворлари билан ажратиб қўйилган бўлур эди.

Наҳотки, шу биз интилаётган марра бўлса? Агар шундай бўлса, вужудга келаётган масалаларни эндиликда бир марказда эмас, балки ўн беш марказ, балки юзлаб марказларда ҳал этишга тўғри келган бўлур эди.

Яқинда биз Болтиқбўйидан келган ўртоқлар билан учрашганимизда, РАФ нима эканлиги ҳақида гаплашдик. Бу яхши корхона, у ерда зарур машина ясалмоқда. Бу машина чет элга ҳам сотиляпти, бу корхонага эса мамлакатдаги неча юзлаб заводлардан деталлар келиб турибди. Агар РАФда техника даражасини кўтариш учун бирор-бир нарсани такомиллаштирилмоқчи бўлса, демак, барчани бунга жалб этиш керак.

Шунинг учун ҳам корхоналардаги хўжалик ҳисоби — иқтисодий мустақилликнинг марказий масаласидир, бундан республика ҳам, корхоналардан нормативларга кўра ажратмалар оладиган маҳаллий Советлар ҳам наф кўради. Бошқача қилиб айтганда, бизда экономикани узоқни ўйлаб маҳаллийлаштириш ҳаётий муҳим масаладир. **Асосий тармоқларни, ишлаб чиқариш инфраструктурасини ривожлантириш, фундаментал илмий тадқиқотларни ташкил этиш, мамлакатнинг ишончли мудофаа қобилиятини таъминлаш, йирик экологик муаммоларни ҳал этиш, табиий офатларнинг оқибатларини тугатиш билан, мамлакатнинг халқаро экономика ва сиёсатда иштирок этиши билан боғлиқ бўлган умумдавлат программаларини амалга ошириш ҳам шу қадар ҳаётий муҳим эҳтиёждир.**

«Тенглаштириш» сиёсатининг салмоқли натижаларига қарамай, бу ишда ҳали жиддий муаммолар бор. Бир масалани ўртага қўймоқчи эдим: регионларда хўжалик ҳисобига ўтиш чоғида биз шундай иқтисодий омиллар ва рағбатлар системасини ишлаб чиқсак бўлмасмикан, бунинг натижасида давлат бюджетининг маблағларидан самарали фойдаланиб, қолоқ районларнинг ҳаётий муаммоларини ҳал этиш учун аниқ мақсадни кўзлаб йўл тутишга имконият яратилган бўлур эди. Назаримда, ҳукуматга ҳозирнинг ўзидаёқ ана шундай топшириқ бериш керак, чунки бу ишни амалга ошириш республикаларга иқтисодий мустақиллик бериш билан чамбарчас боғлангандир.

Миллатлараро муносабатларнинг иқтисодий жиҳатлари хусусида мунозаралар чоғида деярли ҳамиша мулк масалалари диққат марказида бўляпти.

Социалистик мулкчиликни такомиллаштириш — қайта қуришнинг асосий масаласидир. Рўй-рост айтадиган бўлсак, бу соҳада етилган ўзгаришларни амалга оширмай, биз меҳнаткашларнинг ишлаб чиқариш воситаларидан бегонасирашини бартараф эта олмаймиз, ҳалол ва жон куйдириб меҳнат қилишдан манфаатдорликни тўла тиклай олмаймиз, хўжалик ташаббусини ва омилкорликни рағбатлантира олмаймиз. Бу масаланинг ҳал этилмаганлиги ҳозир амалий ишларга, жумладан ҳокимиятнинг иттифоқ органлари, республика ва маҳаллий органлари вазифаларини оқилона белгилаб қўйиш вазифаларига таъсир этмоқда.

Биз ҳали бу муаммони кенг доирада муҳокама қилишимиз керак. Ҳозир эса мен яна бир гапни айтмоқчи эдим. Регионларда хўжалик ҳисоби, иқтисодий мустақилликка ўтилиши муносабати билан мамлакатда яратилган халқ хўжалиги потенциалидан оқилона, энг кўп самара олиб фойдаланиш тўғрисидаги масала катта аҳамият касб этмоқда. Жамиятда ҳозир кенг кўламда бўлаётган мунозараларда баъзан шундай таклифлар ҳам айтилмоқдаки, агар бу таклифлар сиёсатнинг пойдеворига айланадиган бўлса, бу бир қийинчиликдан бошқа қийинчиликка олиб келиш бўлур эди.

Дарҳақиқат, биз ҳаддан зиёд марказлаштиришдан, идораларнинг республикалар, регионларга нисбатан бебошлигидан холи бўлишини истаймиз, уларнинг хўжалик мустақиллигини таъминлайдиган, самарали ишлашга ҳалал бераётган занжирларни улоқтириб ташлашга ёрдам берадиган ечимларни топишга ҳаракат қилмоқдамиз. Буларнинг ҳаммаси тўғри, булар марказий министрликлар ва идораларнинг зуғум ўтказишига табиий жавобдир, бу зуғумдан барча республикалар ва регионлар ҳозир ҳам азият чекишмоқда. Хўжалик юритишнинг маъмурий буйруқбозлик системаси худди ана шу зуғумга асосланган эди. Энди ҳаммамизга равшанки, бу система яроқсиз бўлиб қолди.

Аммо шуни ҳам назарда тутиш жоизки, иқтисодий турмушнинг янги шаклларига ўтиш амалга оширилаётганида ягона давлат сифатида Совет Федерацияси тараққиётининг илгариги босқичларида бунёд этилган барча ижобий тажрибадан тўла фойдаланиш лозим бўлади. Мамлакатимизда бир-бири билан комплекс боғлиқ бўлган энергетика базаси ва энергетика таъминоти системаси таркиб топди. Бу — экономикамизнинг пойдеворидир, ишлаб чиқариш коллективлари бамайлихотир ишлашининг, барча республикалардаги маиший масалаларни ҳал этишнинг негизидир. Умумиттифоқ ва регионлардаги вазифаларни ҳисобга олиб, худди ана шундай ёндашувларда транспорт ва алоқа системаси, ишлаб чиқариш инфраструктурасининг бошқа шу каби муҳим жиҳатлари ривожланди.

Хўш, ўртоқлар, биз буларнинг ҳаммасини энди бузиб ташлашимиз керакми? Бу Москва билан Петербург ўртасида подшо қурган темир йўлни бузиб ташлаш керак, деган «инқилобий» шиорни эслатади.

Таклиф этилаётган концепцияларни жуда пухта таҳлил қилиш ва аввало, уларни амалга оширишнинг эҳтимол тутилган оқибатларини фараз қилиш керак. Биз қайта қуришнинг, Федерацияни ривожлантиришнинг, уни янги мазмун билан тўлдиришнинг мақсадлари ва вазифаларига мос келадиган янги иқтисодий сиёсатни ишлаб чиқар эканмиз, ҳис-туйғуларга, нафсониятга ва мавҳум схемаларга асосланмай, пухта ўйлаб иш тутишимиз лозим. Халқларнинг ҳаётий манфаатларига дахлдор бўлган мана шу жуда муҳим ишда чалкашликка, шошма-шошарлик билан қарор қабул қилишга мутлақо йўл қўйиб бўлмайди, мен шундай фикрдаман. Чалкашликка, шошма-шошарликка йўл қўйиш ўнглаб бўлмайдиган оқибатларни келтириб чиқариши мумкин. Ҳар ҳолда одамлар шошилиб-депсиниб турган пайтда ва маълум оқимлар ташкил этган «қарсакбозлик» остида қарор қабул қилиш мумкин эмас.

Агар биз ўтмишдаги нуқсонлар ва камчиликларнигина кўриб, ўн йилликлар давомида вужудга келган реалликларни кўра олмасак, жиддий сиёсат тўғрисида умуман гапириш мумкинми, ахир. Бўлаверади, деб оғзига келганини қайтармай вайсаверадиган кафедра эмаску, бу. Бу гапларимни олимларга салбий муносабат, ишончсизликнинг қандайдир ифодаси деб тушунмаслигингизни истайман. Мутлақо ишончсизлик эмас. Фан бўлмаса, у масъулиятли ҳисса қўшмаса, биз ҳеч нарса қила олмаймиз ва ҳеч нарсани тушуна олмаймиз. Аммо мен бехабар одамлар бир жойда депсиниб, ўзларининг сиёсий концепцияларини бизга тиқиштиришларини истамайман. **(Қарсаклар).**

Бошқача айтганда, бизнинг барча ёндашувларимиз ва қарорларимизда юксак даражада билимдонлик ва юксак даражада масъулият мавжуд бўлиши лозим. Биз мамлакатда иқтисодий муносабатларни қайта қуриш натижасида вазият тубдан ўзгараётганлигини ҳам ҳисобга олишимиз лозим, албатта. Ҳозирги вақтда Олий Совет муҳокамасига биринчи навбатда мулк тўғрисидаги, ер ҳақидаги, ижара ва ижара муносабатлари, республикаларнинг иқтисодий мустақиллиги, маҳаллий хўжалик ва ўзини ўзи бошқариш, ягона солиқ системаси тўғрисидаги қонунлар киритилмоқда. Улар биргаликда ишлаб чиқариш муносабатлари тубдан ўзгаришини билдиради. Ўртоқлар, айтишим мумкинки, гап инқилобимизнинг янги босқичи ҳақида бормоқда. Бундай шароитда миллий масалани мамлакатда авж олиб бораётган чуқур ижтимоий-иқтисодий жараёнлардан ажратган ҳолда кўриб чиқиш мумкин эмас.

Биз тўғри йўлдан бормоқдамиз, бинобарин, қайта қуриш сиёсатининг асосий йўналишларини қаттиқ туриб ҳимоя қилишимиз лозим. Гўё биз мамлакатда вужудга келаётган муаммоларни иқтисодиётни капитализм йўлига солмай туриб ҳал қила олмаймиз, деган фикрни тиқиштирмоқчи бўлмоқдалар. Иккинчи томондан эса, мен буни ўнг томондан, деган бўлур эдим, бутун қайта қуриш сиёсатини гўё Ғарб бизга тиқиштириб қабул қилдирган тадбир, деб кўрсатишни истамоқдалар. Ҳаммаси бўлмаган гаплар. Келинглар, асабийлашмайлик, балки қайта қуришнинг асосий йўналишини ривожлантирайлик — социализмнинг, демократиянинг имкониятларини, федерациянинг имкониятларини юзага чиқарайлик, жамиятимизнинг маънавий, интеллектуал имкониятларини рўёбга чиқариб, социализмга янги куч бағишлайлик. Гап мана шу ҳақда бормоқда. **(Қарсаклар).**

Шундай қилиб, сиёсий омиллар каби иқтисодий омиллар ҳам, бир томондан, республикалар ва регионларнинг иқтисодий мустақиллигини мумкин қадар мустаҳкамлаш негизида Совет Федерациясини қайта тузиш ва янада ривожлантириш зарурлигини ишончли равишда кўрсатиб турибди, иккинчи томондан, умумий халқ хўжалиги комплексини мустаҳкамлаш зарурлигини кўрсатиб турибди.

Биз Совет Федерациясининг имкониятларини тағин ҳам тўлароқ намоён қилиш билан боғлиқ масалаларнинг бутун мажмуасини кўриб чиқар эканмиз, маънавий соҳага тааллуқли жиҳатларга алоҳида эътибор ва сезгирлик билан ёндашмоғимиз лозим. Бу гап фан, маданият, анъаналар ҳамда халқимиздаги жуда кўп бошқа жиҳатларга тааллуқлидир. Аммо бугун мен ўткир тус олган тил муаммоси тўғрисида гапирмоқчиман. Бу соҳада бизнинг сиёсатимиз қандай бўлиши керак?

Аввало, биз шунга асосланамизки, шубҳасиз, барча республикаларнинг туб аҳолиси ўз тилини давлат тили деб белгилашга, бошқача айтганда, уни сақлаб қолиш ва ривожлантириш учун ҳуқуқий шарт-шароитларни яратишга тўла ҳақлидир. Бу фақат юридик масала эмас, ўртоқлар. Бу сиёсий масаладир, чунки гап халқларимизнинг ўзларини қандай ҳис этишлари, уларнинг ўз миллий ўзига хослигини сақлаб қолишга ҳақли интилиши тўғрисида бормоқда.

Шу билан бир вақтда миллатлараро муомала воситаси бўлишидан мамлакатимиздаги барча халқлар жуда манфаатдорлар. Объектив сабабларга кўра, бизнинг шароитимизда рус тили ана шундай миллатлараро муомала воситасига айланди. Реаллик шундайки, ана шу тил туфайли барча совет кишилари ўз кучлари ва билимларини кенгроқ ва тўлароқ сарфлаш, Ватанимиз ва жаҳон фани ва маданияти қадриятларидан баҳраманд бўлиш имкониятига эга бўлдилар. Қўлларингиздаги материалларга қараб, платформани муҳокама қилишда қатнашган ва турли миллатларимизга мансуб бўлган кўпгина ўртоқлар СССР миқёсида рус тилига умумдавлат тили мақомини беришни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаётганликларини кўришингиз мумкин. **(Қарсаклар).**

Бу таклифни биз диққатга сазовор ва ҳокимиятнинг олий органлари қўллаб-қувватласа арзийдиган таклиф деб ҳисоблаймиз. Бу таклифнинг амалга оширилиши ҳеч қандай миллатнинг ҳуқуқларини мутлақо камситмайди ва айни вақтда кўп миллатли мамлакатимизда халқларнинг иқтисодий, сиёсий ва маданий алоқаларини, уларнинг биргаликдаги ижодий фаолиятини, шунингдек, халқаро ҳаётда фаол иштирокини ривожлантириш учун жиддий ҳуқуқий асос берган бўлур эди.

Бизда ҳозир баъзи жойларда чегарадан чиқишлар кўзга ташланмоқда ва бу қандай оқибатлар келтираётганига бир назар солинг. Ахир, реал нарсалар мавжуд, уларни зўрлаш одамларга нисбатан масъулиятсизликдир. Швейцарияда нима учун учта давлат тили бор. Шведлар атиги бир неча процентни ташкил этадиган Финляндияда нима учун швед тили иккинчи давлат тили деб белгиланган? Нима учун Ҳиндистонда инглиз тили давлат тили деб белгиланган? Чунки барча халқлар учун муштарак эҳтиёжлар бор. Тарихан шундай қарор топдики, мамлакатимизда рус тили ана шундай ўрин тутмоқда. Фақат ўтмишда миллий тиллар ва маданиятнинг ривожланишига путур етказган жиҳатлардан халос бўлмоқ керак.

Биз тил муаммоларини кўриб чиқишни давом эттирар эканмиз, барча майда миллатларнинг она тилини қўлланиш ҳуқуқини эътироф этишга мажбурмиз. Бу турли республикаларда яшаётган ўнлаб миллатларга мансуб одамларга тааллуқлидир. Сўнгги вақтда тил муаммолари баъзи регионларда одамларнинг бир-биридан ажралиб қолиши, чегараланиши сабаби бўлганлигини, иқтисодиёт ва аҳолининг турмуш шароитига оғир таъсир этган кўп кунлик митинглар, намойишлар, иш ташлашларга сабаб бўлганлигини ташвиш ва алам билан кузатиб турдик. Партия ва жамоат ташкилотларининг, давлат органларининг, ижодий уюшмаларнинг, ҳокимиятга эга бўлган ва одамларнинг ақл-идрокига таъсир эта оладиган барча кишиларнинг бурчи — ана шу ўзаро ранжишлар, эътирозлар ва қаттиқ туриб талаб қилишларнинг хавфли гирдобига чек қўйиш учун ўзларига боғлиқ ҳамма ишни қилишдан иборат. Барча демократик анъаналарга, ҳозирги дунёдаги мавжуд ҳуқуқий нормаларга ҳам мос келадиган таклиф этилган негизда ана шу муаммолар ҳал қилинади ва кўп миллатли Ватанимиздаги ҳамма тилларнинг ривожланиши учун кенг уфқ очилади, деб ишонч билдиришга рухсат бергайсиз. **(Қарсаклар).**

Миллатлараро муносабатларда черковнинг тутган ўрни тўғрисидаги масала биз бугун муҳокама қилаётган муаммога туташиб кетади. Маълумки, ўтмишда турли миллатга мансуб одамлар ўртасидаги катта тўқнашувлар, душманчилик, низолар кўп жиҳатдан диний муросасизлик оқибати эди. Бу омил ҳозир ҳам тез-тез ўзини эслатиб турибди. Православ черкови, мусулмон дини, бошқа черковлар тинчлик позициясида турганлигини қадрлаймиз. Улар ўз таъсиридан фойдаланиб, ўз кучи ва имкониятларига қараб, миллатлараро можароларнинг олдини олишга, бундай можаролар юз берган тақдирда уларни бартараф этишга кўмаклашадилар, деб умид қиламиз. Ҳозир черковларга конституцион принципларга тўла мувофиқ равишда ўз фаолиятини нормал ижтимоий шароитда амалга ошириш имконияти берилмоқда. Бу, айниқса, уларнинг таниқли вакиллари СССР халқ депутатлари этиб сайланганида яққол намоён бўлди. Виждон эркинлиги тўғрисида тайёрланаётган Қонун лойиҳаси ҳозирги шароитда диний ташкилотларнинг аҳволи ва фаолияти билан боғлиқ муаммоларнинг ҳаммасини ҳал этиши лозим.

Ўртоқлар! Айтилган гапларнинг ҳаммаси КПССнинг миллий масалага доир тақдим этилган платформасининг мазмуни ва аҳамиятини яхшироқ тушуниб олишга имкон беради, деб умид қиламан, партиямиз катта ва кучли федератив давлат тарафдоридир, бундай давлат Совет Иттифоқига бирлашган барча халқларнинг манфаатларига мос келишига ишонади. **(Қарсаклар).**

Лениннинг позицияси ана шундай эди, биз ҳам ҳозир ана шундай позицияда турибмиз.

Иттифоқимизни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш учун барча иқтисодий, сиёсий, маънавий, агар жоиз бўлса, ахлоқий асосларни аниқ-равшан тасаввур этиш муҳимдир. Масалани шундай қўямиз: Иттифоқ республикаларга нима беради?

Энг аввало, ўз хавфсизлигини ишончли равишда таъминлашга қодир бўлган, улкан табиат ресурсларига, ривожланган халқ хўжалик комплексига, илмий билимлар қуролига, техника имкониятлари ва маданият бойлигига эга бўлган замонамизнинг қудратли давлатларидан бирига мансубликни беради. Ҳар бир халқ СССР таркибида муштарак маънавий қадриятларни шакллантириш ва ривожлантиришда иштирок этиш, улардан баҳраманд бўлиш, шу орқали эса Бутуниттифоқ ва жаҳон миқёсида ўзини кўрсатиш имкониятига эга бўлади. Сўнгра барча халқлар Иттифоққа мансублиги туфайли халқаро муносабатларда кенг иштирок этиш, жаҳон воқеаларининг боришига фаол таъсир ўтказиш имкониятига эга бўладилар. Иттифоқдош республикаларнинг халқаро фаолиятда иштирок этиш ҳуқуқларини амалга ошириш воситаларига келганда эса, бу воситалар ҳозирги шарт-шароитларни ҳисобга олиб ишлаб чиқилиши лозим.

Булар — доимий омиллардир. Лекин ҳозирги тарихий пайт билан боғлиқ омил ҳам бор. Совет социалистик жамиятини инқилобий руҳда янгилаш Иттифоқимизни мустаҳкамлаш фойдасига энг асосий далилдир. Айни қайта қуриш бизни демократиялаш ва мамлакатни қайта тиклаш жараёнларининг муҳим таркибий қисми сифатида Совет Федерациясини қайта тузишга олиб келди. Ишончим комилки, халқларнинг ва умуман миллий муносабатларнинг ривожланишига доир барча ўткир ва мураккаб муаммоларни фақат қайта қуриш йўлидагина муваффақиятли ҳал этиш мумкин.

Ниҳоят, ўртоқлар, федерациямизни қайта тузиш шароитида КПССнинг ролига тўхталиб ўтаман. Янги вазиятда партиянинг қандай ҳаракат қилишига кўп миллатли давлатимиз тақдири ҳал қилувчи даражада боғлиқдир.

Партиямиз аввал бошданоқ пролетар интернационализми ғояларидан руҳланган маслакдошларнинг ташкилоти сифатида тузилган эди. Унинг тикланиш жараёни осон бўлмади. Партия Ленин раҳбарлигида умумий программаси ва барча аъзолари учун мажбурий Уставига эга бўлган, демократик централизм асосига қуриладиган ягона ташкилот сифатида шаклланди.

Шу билан бир вақтда партиянинг интернационал асослари унинг у ёки бу миллий отрядлари манфаатлари ҳамда ўзига хос хусусиятларини қандайдир даражада менсимасликни асло билдирмаганлигини таъкидламоқ керак. Бунга демократик централизм принципини тўғри талқин қилиш туфайли эришилди. Бироқ кейинчалик у бузиб талқин этила бошланди, бу эса демократияга зарар етказилиб централизмнинг кучайишига олиб келди, партия ташкилотларининг, шу жумладан республикалар ва бошқа миллий тузилмалардаги партия ташкилотларининг аҳволи ва амалий фаолиятига салбий таъсир қилмай қолмади.

Ҳозир биз Ленин тушунган маънодаги демократик централизм принципини тўла ҳажмда тиклашимиз лозим, бу принцип барча партия ташкилотларининг фаол, тўлақонли турмушини, ташкилий масалаларда, кадрлар сиёсатида ва фаолиятнинг бошқа соҳаларида уларнинг реал мустақиллигини кўзда тутади. Ҳарбий интизомни эмас, сўзсиз итоатгўйликни эмас, балки муштарак сиёсий ва ғоявий позицияларни ишлаб чиқишга асосланган ҳаракатлар бирлигини кўзда тутади.

Платформада республикалар партия ташкилотларининг мустақиллигини, жумладан, ўз ташкилоти масалаларини ўзи ҳал этиш, партия органлари тузилмасини белгилаш, сиёсий қарорлар қабул қилиш ҳуқуқини кенгайтириш юзасидан баъзи амалий тадбирлар баён қилиб берилган. Федератив тузумнинг янги мазмун билан бойитилиши республика партия ташкилотларининг ролига таъсир қилмай қолмайди. Улар КПСС Программаси доирасида ўз ҳаракат программаларини қабул қилиш имкониятига эга бўлишлари керак.

Сиз билан биз партиянинг навбатдаги XXVIII съездини чақириш тўғрисида қарор қабул қилдик, съезд кун тартибида бошқа масалалар қаторида КПССнинг янги Уставини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш масаласи ҳам бор. Республикалар Компартияларининг фаолияти масалалари федерацияни қайта тузишни ҳисобга олган ҳолда Уставда муносиб акс этса керак.

Ана шу етилган чора-тадбирларни қабул қилар эканмиз, айни пайтда КПССни федераллаштиришга қарши қатъий фикримизни айтишимиз керак. Очиғини айтаман, КПССни федераллаштириш Ленин асос солган тарздаги партиямиз тугашини билдирган бўлур эди, қайта қуришга, бутун социализм ишига ўнглаб бўлмайдиган путур етказган бўлур эди. Ана шу йўлдан борган киши бутун партия ва халқ олдида ўз зиммасига энг оғир масъулиятни олган бўлур эди.

Қўллаб-қувватлашга арзийдиган таклифлар орасида КПСС Марказий Комитетининг миллий сиёсат ва миллий муносабатлар масалалари билан шуғулланувчи комиссиясини тузиш, республика партия ташкилотларининг Марказий Комитетларида, аҳолининг таркиби, миллий муаммоларни доимо назарда тутиш зарурати тақозо этадиган жойларда — область ва шаҳар партия комитетларида ана шундай комиссиялар тузиш тўғрисидаги таклифни айтмоқчиман. Чамаси, ана шу масалалар билан махсус равишда шуғулланиш КПСС Марказий Комитетининг секретарларидан бирига топширилиши лозим, деб ҳисоблаётган ўртоқлар ҳақ бўлсалар керак.

Партияни қайта қуриш (КПСС XXVIII съезди бу ишда муҳим босқич бўлади) ҳозирги пайтда жамиятимизни ривожлантиришда кундаланг бўлган фавқулодда масъулиятли вазифаларни бажариш имконини беради. Ҳозир партия аъзоларининг позицияси катта аҳамиятга эга бўлмоқда, албатта, ўртоқлар. Турли регионлардаги воқеалар партия аъзоларининг бир қисми жунбушга келган миллий эҳтирослар таъсирида қолаётганлигини, миллатчилик кўринишларига қарши чиқмаётганлигини ёки энг ёмони эса, бундай ҳаракатга қўшилаётганлигини кўрсатди. Партия, унинг ташкилотлари бундай аҳволга тоқат қила олмайди ва тоқат қилмаслиги ҳам керак. Интернационализм дунёқарашимизнинг муҳим жиҳати, коммунистларнинг ғоявий эътиқоди бўлиб келди ва шундай бўлиб қолаверади.

Пировардида қуйидагиларни айтмоқчиман. Миллий масала қанчалик мураккаблигини, у олдимизга қандай ўткир муаммоларни қўяётганлигини ҳаммамиз тушунамиз. Бу ҳурмат-эътиборни, сабр-бардошни талаб қилувчи нозик ишдир. Биз тўпланиб қолган масалаларни айни шундай руҳда муҳокама қилиш, халқларимизнинг ва бутун жамиятимизнинг фикр-мулоҳазалари ва кайфиятларини ҳисобга олиб, қийин миллий муаммоларнинг мақбул ечимини топиш учун Пленумга тўпландик.

Пленумимиз бурилиш ясайдиган даражада аҳамиятга эга бўлиши учун, мамлакатда вазиятни соғломлаштириш учун, барча совет халқлари манфаатларини кўзлаб, федерациямизни янада ривожлантириш учун шарт-шароит яратиш мақсадида ҳамма ишни қилиш керак. **(Қарсаклар).**

Маданият муассасаларида

Сарҳисоб

Тошкент область Ленин комсомоли мукофотининг лауреати, I—II Бутуниттифоқ халқ театрлари фестивалининг лауреати, Охунбобоев номидаги шаҳар халқ театри бу йил ташкил топганининг ўттиз йиллигини нишонлайди. Театр ўтган йиллар мобайнида 100 га яқин драматик асарлар саҳналаштириб, мухлислари орасида шуҳрат қозонди.

Театр репертуаридан қардош ҳамда чет эл драматургларининг долзарб мавзулардаги асарлари ўрин олган. Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий», «Бургутнинг парвози», «Қотил», Ҳамзанинг «Бой ила хизматчи», «Майсаранинг иши», «Ишқ қурбонлари», Б. Раҳмоновнинг «Мардлар қиссаси», А. С. Пушкиннинг «Тош меҳмон» фожиаси, Н. В. Гоголнинг «Ревизор» комедияси, А. Фадеевнинг «Ёш гвардия», С. Михалковнинг «Ертинчи учрашув», украин драматурги А. Корнейчукнинг «Платон Кречет», «Калиназор», татар драматурги К. Амировнинг «Суд олдидан», «Чин муҳаббат», озарбайжон драматурги С. Шамхоновнинг «Қайнона», Ҳ. Мухторовнинг «Оллон оиласи», қирғиз драматурги М. Байжиевнинг «Баҳс», болгар драматурги С. Кастовнинг «Аёллар подшолигида» комедияси, ҳинд драматурги Жиякандаранинг «Қўғирчоқ» драмаси, араб драматурги Тавфиқ ал-Ҳакимнинг «Қовурилган ўрдак парвози» сингари пьесалари халқ театримиз саҳнасида ўйналиб томошабинлар олқишига сазовор бўлмоқда.

Ўттиз йиллик ижодий фаолиятимизда 400 дан ортиқ ҳаваскор артистларимиз А. Островский номли Тошкент театр ва рассомчилик институти ҳамда Тошкент Давлат маданият институтларида таҳсил олдилар. Ҳозир улар пойтахт театрларимизда ҳамда республика область театрларида самарали ижод қилмоқдалар.

Немис-фашист Германияси устидан қозонилган ғалабанинг 40 йиллигига бағишлаб К. Яшиннинг «Ўлим босқинчиларга» драмасини саҳналаштириб, катта муваффақиятларга эришдик: I Бутуниттифоқ халқ театрлари фестивалининг лауреати деган юксак унвонга сазовор бўлдик.

Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 70 йиллигига бағишлаб Ҳ. Нуъмон, А. Шораҳмедовнинг «Ота» романи асосида тайёрланган «Биринчи президент» драмасини саҳналаштириб, театримиз яна бир поғона юксакликка кўтарилди. II Бутуниттифоқ халқ театрлари фестивалининг лауреатлигига лойиқ топилдик.

Халқ театри 1984 йили «Ўзбекистон драматурглари асарларини актив пропаганда қилганлиги ва юксак профессионал маҳорати учун» Тошкент область Ленин комсомоли мукофоти лауреати бўлди.

Шу кундаги ижодий коллективимиз 38 кишидан иборат бўлиб, уларнинг асосий қисмини студентлар, оддий ишчилар, пенсионерлар ташкил қилади.

Бу йилги ижодий ишимизни Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг 100 йиллик юбилейига бағишладик. Ҳамзанинг «Заҳарли ҳаёт» фожиасини Комил Яшин қайтадан ишлаган янги вариантини саҳналаштириб, кенг жамоатчиликка манзур қилдик. Асардаги асосий ролларни Тошкент Давлат маданият институтининг толибаси Гулнора Ҳусанова, Охунбобоев номидаги шаҳар маданият уйининг ишчиси Аваз Толибжонов, маданият уйи рассоми Маҳмуржон Муслимов, истеъфодаги полковник Иномжон Икромов, «Ёш гвардия» театрининг бош администратори Хайрулла Иноғомов, шаҳримиздаги 132-мактабнинг 10-синф ўқувчиси Наима Исроилова-лар маҳорат билан ижро этдилар.

Шу кунларда театр коллективи Омон Шариповнинг «Қудрат бобо» драмаси ҳамда Ҳамид Ғуломнинг «Тошболта ошиқ» комедияси устида қизғин иш олиб бормоқда.

Ўйлаймизки, ҳар икки саҳна асари ҳам талабчан томошабинларимизга муносиб тўёна совғаси бўлади.

Шавкат УМАРОВ,
Тошкентдаги Охунбобоев номли шаҳар халқ театрининг бош режиссёри.

⊙ СУРАТДА: «Заҳарли ҳаёт» спектаклидан саҳна.
Э. Муҳамедов сурати.

Келинг, бир кулишайлик

— Айланиб кетай, қўшнижон, қизингизга яхши жойдан совчилар келган экан, йўқ дебсиз. Ўшаларга хўп десангиз бўларди...

— Вой, нималар деяпсиз?! Нима, қизимни чўриликка берайми? Ўша совчи юборган йигит ҳатто кир ювишни ҳам билмасмиш.

⊙

— Дада, сиз олиб бермаган нарсаларни ўзим магазиндан олдим.

— Яхши, нималар олдинг?

— Бўёқ қалам, линейка, кундалик дафтар, елим, циркуль.

— Тўхта, тўхта сен бу нарсаларга пулни қаердан олдинг?!

— Қаердан бўларди, чўнтагингиздан.

⊙

— Қанақа муаллимни яхши кўрасан, ўғлим?

— Сираям доскага чиқармайдиган муаллимни-да, дада!

⊙

— Яқинда югуриш бўйича жаҳон рекордини ўрнатсам ҳам ажаб эмас. Бунинг учун тинмасдан машқ қиляпман.

— Қанақа қилиб машқ қиляпсан?

— Уйимизнинг лифти ишламагани учун биринчи қаватдан тўққизинчи қаватга, тўққизинчи қаватдан биринчи қаватга югуряпман.

⊙

— Роса бир ой магазинма-магазин югуриб тополмаган китобимни кеча ўғлим топиб берса бўладими.

— Қаерда экан ўша китоб?

— Уйимиздаги китоб жавонида-да!

⊙

— Сиз ҳам туш кўрасизми, дадаси?

— Ҳа, туш кўраман, нима эди?

— Қанақа тушлар кўрасиз?

— Мен тушимда нуқул уйланаман!

Ўроқжон ҚИЛИЧЕВ тайёрлаган.
Қамаши райони.

Муҳаррир
Э. М. ЭРНАЗАРОВ.

Реклама ва эълонлар

Ўзбекистон ССР
Маданият министрлиги

ЎЗБЕК ХОРЕОГРАФИЯ
БИЛИМ ЮРТИ

хўжалик ҳисобидаги тайёрлов бўлимига

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Ўқишга 3-синфларнинг ўқувчилари қабул қилинади. Машғулотлар— 1 октябрдан бошланади.

Қабул 30 сентябрь соат 12.00 да ўтказилади.

Справкалар юзасидан қуйидаги телефонларга мурожаат қилинсин: 56-24-36, 56-05-28, 56-33-27.

Билим юрти адреси: Тошкент шаҳри, Ф-31, Педагогическая кўчаси, 31-уй (3, 11-троллейбуслар; 97-автобуснинг «Баранов» кўчаси» бекати; метронинг «Космонавтлар проспекти» станцияси; 13, 22, 28, 7, 8, 11-трамвайларнинг «Марказий бозор» бекати).

«ТАШГОРСТРОЙ»

территориал қурилиш бирлашмасининг

«ОТДЕЛСТРОЙ» ТРЕСТИ

трест бошқарувчиси лавозимига

КОНКУРС ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Конкурсда олий маълумотли, пардозлаш ишларида камида 10 йил иш стажига эга бўлган кишилар қатнаша оладилар.

КОНКУРС МУДДАТИ — ЭЪЛОН ЧИҚҚАН КУНДАН БОШЛАБ БИР ОЙ.

Мурожаат учун адрес: 700070, Тошкент шаҳри, Ш. Руставели кўчаси, 19-уй, кадрлар бўйича трест бошқарувчининг ўринбосарига учрашилсин.

Офсет босма печатникларининг шогирдларига

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ

Ўқиш муддати — 3 ой.

Ўқишга Тошкент шаҳрида пропискаси бўлган 20 дан 30 ёшгача бўлган эркаклар қабул қилинади.

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳри, Гоголь кўчаси, 93-уй.

Тошкент шаҳар Фрунзе районидаги 127-ўрта мактаб томонидан **Ахрамова Наргиза Мратовна** номига берилган Д-321099 номерли йўқолган

ЎРТА МАЪЛУМОТ ТЎҒРИСИДАГИ АТТЕСТАТ

БЕКОР ҚИЛИНАДИ

4-қурилиш трестининг 38-қурилиш бошқармасига берилган йўқолган

БУРЧАКЛИ МУҲР

БЕКОР ҚИЛИНАДИ

Ўзбекистон ССР госстройнинг

АХБОРОТ-ҲИСОБЛАШ МАРКАЗИ

ЕС-1035 ЭҲМни қолдиқ баҳосида

СОТАДИ

ЭҲМ периферия қурилмалари кенг йиғилишга эга.

Барча ускуналар тўла соз ҳолда.

Справкалар юзасидан қуйидаги адресга мурожаат қилинсин: Тошкент шаҳри, Пролетар кўчаси, 17-уй.

Телефон — 33-12-84.

Тошкент шаҳар Советн ижроия комитетининг

савдо Бош бошқармасига қарашли

«ЁШЛИК» МАКТАБ-МАГАЗИНИ

контролёр-кассирлар тайёрловчи 6 ОЙЛИК ва озиқ-овқат маҳсулотлари кичик сотувчиларини тайёрловчи

4 ОЙЛИК КУРСЛАРГА

НАВБАТДАГИ ҚАБУЛНИ УТКАЗАДИ

ЎҚИШГА 16 ДАН 25 ЁШГАЧА БЎЛГАН, 8 ва 10 СИНФ ҲАЖМИДА МАЪЛУМОТЛИ, ТОШКЕНТ ШАҲРИДА ПРОПИСКАДА ТУРУВЧИ ҚИЗЛАР КИРИШ ИМТИҲОНЛАРИСИЗ ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Ўқувчиларга ойига 50 сўмдан 64 сўмгача стипендия тўланади.

ЎҚИШ ДАВРИ МЕҲНАТ СТАЖИГА ҚЎШИБ ҲИСОБЛАНАДИ.

Айни вақтда ўқувчилар кечки мактабда ёки савдо техникумида ўқишларини давом эттиришлари мумкин.

«ЁШЛИК» мактаб-магазинини тамомлаб чиққан ўқувчиларга йирик магазинларда ишлаш учун йўлланмалар берилади ва уларга имтиёзли шартлар билан Совет савдоси техникумининг кечки бўлимига кириб ўқиш учун имконият яратилади.

ЎҚИШ РУС ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ОЛИБ БОРИЛАДИ.

Бизнинг адрес: Тошкент шаҳри, Кафанов кўчаси, 65-уй (1, 2, 5, 8, 10, 14, 16-трамвайлар билан борилади). Справкалар учун телефон— 55-75-15.

ЧИЗМАКАШ-КОНСТРУКТОР

БУ КАСБНИ 40-ЎРТА ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИДА ЭГАЛЛАБ ЧИҚИШ МУМКИН

Ўқишга 10-синфларни тамомлаган ўқувчилар қабул қилинади.

Ўқиш муддати — 10 ой.

Билим юртини аъло баҳоларга тамомлаганлар олий ўқув юртларига конкурссиз қабул қилинадилар.

Ўқувчиларга ўқиш даврида стипендия ва ишлаб чиқариш практикаси даврида маош тўланади.

Радио монтажчилар ва технологик ускуналарни созловчилар группаларига

ҚЎШИМЧА

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ

Ўқишга 8-синфларни тамомлаган ўқувчилар қабул қилинади.

Ўқишни тамомлагач ўқувчиларга ихтисослик бўйича ва ўрта маълумот ҳақидаги ҳужжатлар берилади.

Электромонтажчилар ва электр пайвандчилар группаларига.

Ўқиш муддати — 6 ой.

Билим юрти адреси: Тошкент шаҳри, Ўзбекистон кўчаси, 106-уй. Телефон — 45-47-35 (метронинг «Халқлар дўстлиги» станцияси); 13, 51-автобуслар, 2, 7, 14-троллейбуслар билан борилади).

Т. СОДИҚОВ НОМИДАГИ ШАҲАР

МАДАНИЯТ УЙИ

1989-1990 ўқув йили учун

ҚУЙИДАГИ ТЎГАРАКЛАРГА

Қабул эълон қилади

Рус халқ чолғу асбоблари оркестри;
ўзбек халқ чолғу асбоблари оркестри;
«Совпадение», «Ёшлик» вокаль-чолғу ансамбллари;
«Учқун» вокаль-чолғу-рок-группа ансамбли,
«Ритм» эстрада рақси; «Ёшлик» рақс группаси;
«Гулнор» ўзбек рақси;
«Ёшлик» вокаль группаси;
классик қўшиқларни севувчилар театр студияси;
болалар қўғирчоқ театри.

ЎЗ-ЎЗИНИ МАБЛАҒ БИЛАН ТАЪМИНЛОВЧИ ТЎГАРАКЛАР:

музика мактаби программаси бўйича фортепианода чалиш класси;
музика мактаби программаси бўйича баян-аккордеон;
расм чизиш студияси;
фотостудия;
вокаль студияси;
бичиш ва тикиш;
гулчилик;
илмоқлар билан бадиий кашта тўқиш;
машинада тўқиш (жадаллаштирилган таълим);
бал рақси студияси.

Бизнинг адрес: Тошкент шаҳри, Будённий кўчаси, 123-уй (2, 3, 57, 80, 98-автобуслар; 32-маршрутли таксининг «ГАИ» бекати).

ЎЗБЕКИСТОНДАН ЭСДАЛИК СОВҒА

Кўпгина буюмларни биз бошқа республикаларда истиқомат қиладиган ёр-дўстларимиз, таниш-билишларимизга совға сифатида олиб борамиз. Кўркам, ёрқин бўёқли эсдалик буюмлари — Ўзбекистоннинг ўзига хос рамзидир. Улар халқ ҳунармандларининг жозибали, бетакрор санъати билан таништиради, совға буюмларини тўпловчилар коллекциясидан муносиб ўрин эгаллайди, квартираларга серқуёш республикамизга хос руҳ бағишлайди.

«Шарқ гули» фирмали магазинида турли-туман миллий ўзбек эсдалик буюмлари: СОПОЛ ВА МЕТАЛЛ БУЮМЛАР, ПИЧОҚЛАР, МАЙДА КАШТАЧИЛИК БУЮМЛАРИ, ДЎППИЛАР, ЗАРДЎЗИ БУЮМЛАР, ГАЗЛАМАЛАР бор.

Магазин Октябрь бозори территориясида жойлашган.

Ўзбекистон Маҳаллий саноат министрлигининг «Прогресс» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси

БЕПОЁН ОЛАМ АЖОЙИБОТЛАРИ ҚАФТИНГИЗДАГИДЕК КЎЗ ОЛДИНГИЗДА НАМОЁН БЎЛАДИ...

Теплоходда ёки денгиз бўйида, тоғларда ёки ўрмонларда дам олишингиздан қатъий назар — сизнинг доимий йўлдошингиз — дурбин таассуротларингиз янада бой ва ёрқин бўлишига хизмат қилади. Дурбин табиатнинг хилват бурчакларига назар ташлаш, ҳуркак ҳайвонлар — паррандалар, оҳулар, дельфинлар ҳаёти билан яқиндан таништириш имконини беради.

Агар ёнингизда БФЦ 7х50 дурбини бўлса, наботот оламида сизни талайгина кашфиётлар кутади. Айтмоқчи, Марказий телевидение орқали «Ҳайвонот оламида» программасини олиб борувчи таниқли табиатшунос Николай Николаевич Дроздов худди шундай дурбиндан фойдаланади.

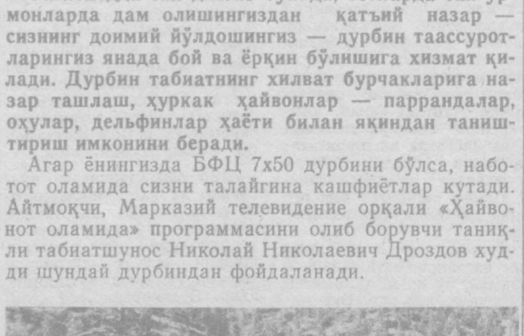

БФЦ 7х50 дурбини тасвирни етти марта катталаштириб кўрсатади, ҳар икки монокулярининг фокуси бирйўла тўғриланади, тасвирнинг мамлакатимизда ишлаб чиқариладиган бошқа барча дурбинларга нисбатан ёрқин бўлишини таъминлайди. Дурбиндан объектларни кўзойнак билан ҳам, турли шароитларда, ҳатто хуфтон пайтида ҳам кузатиш мумкин.

«Рассвет» Марказий реклама тижорат бирлашмаси.

«Союзреклама» Бутуниттифоқ ишлаб чиқариш бирлашмасининг Ўзбекистон реклама ишлаб чиқариш корхонаси.

ЎЗБЕК ДАВЛАТ «ЁШ ГВАРДИЯ» ДРАМА ТЕАТРИДА

20 сентябрда

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ МУКОФОТИГА ТАВСИЯ ЭТИЛГАН

Шукур ХОЛМИРЗАЕВнинг

«ҚОРА ҚАМАР»

СПЕКТАКЛИ БИЛАН

21-МАВСУМИ ОЧИЛАДИ

СПЕКТАКЛЬ СОАТ 19.00 ДА БОШЛАНАДИ.
Театрнинг бош режиссёри — Б. Т. ЙЎЛДОШЕВ.
Касса соат 10 дан очиқ.

БИЛЕТЛАР СОТИЛМОҚДА.

Тошкент область агросаноат комплекси касаба союз ходимлари комитети, Тошкент область агросаноат бирлашмаси

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» ВА «ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА» газеталарининг редакциялари

Тошкент областининг ёрдамчи хўжалиги, томорқаси бўлган барча меҳнаткашларни боғдорчилик-полизчилик ўртоқлик ширкатларининг аъзоларини илгари эълон қилинган кўрик-конкурс натижаларига бағишланган

КЎРГАЗМАДА ҚАТНАШИШГА ТАКЛИФ ЭТАДИ

Кўргазмага шахсий ёрдамчи хўжаликлар ва боғдорчилик-полизчилик участкаларида етиштирилган маҳсулотларнинг намуналари тақдим этилиши лозим.

Жюри тавсия қилинган маҳсулотларнинг ассортименти, сифати ва ҳосилдорлигини белгилайди, ғолибларни аниқлайди, уларга совринлар тақдим этилади.

КЎРГАЗМА 1989 ЙИЛ 22 СЕНТЯБРЬ СОАТ 12.00 ДА ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИ ЮТУҚЛАРИ КЎРГАЗМАСИНИНГ АГРОСАНОАТ ПАВИЛЬОНИДА ОЧИЛАДИ.

Справкалар учун телефонлар — 77-69-34, 77-72-78, 77-46-76.

ТОШКЕНТ ШАҲАР АҲОЛИНИ ИШГА ЖОЙЛАШТИРИШ, ҚАЙТА ЎҚИТИШ ВА ҚАСБГА ЙЎЛЛАШ МАРКАЗИ

ИШГА ТАКЛИФ ҚИЛАДИ

«ПОДЪЁМНИК» ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИГА:

электр пайвандчилар, токарлар, монтажчи-слесарлар, ремонтчи-слесарлар, слесарь-электриклар, металл қирқувчилар, темирчи-штамповкачилар, бўёқчилар, 10—16 тонна юк кўтара оладиган автокран ҳайдовчиси, электр кўприк кранларининг машинистлари, юкчи стропальшчиклар, компрессор ускуналарининг операторлари.

ТОШКЕНТ ЭЛЕКТРОН ТЕХНИКА ЗАВОДИГА:

контролёрлар, операторлар, штамповкачилар, синовчилар, слесарлар, радио монтажчилар, ярим ўтказгич асбобларни йиғувчилар, токарлар, фрезерчилар, электр монтёрлар.

ТОШКЕНТ ЛАК-БЎЁҚ ЗАВОДИГА:

ускуналар ремонти бўйича слесарлар, токарлар, аппаратчилар, тайёр маҳсулотларни идишларга қуювчилар, юк ташувчилар, меҳнат ва иш ҳақи бўлимининг бошлиғи.

ОКТЯБРЬ 50 ЙИЛЛИГИ НОМЛИ ТИКУВЧИЛИК ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИГА:

тикувчи- мотористкалар.

ФРУНЗЕ РАЙОН ЙЎЛ-ФОЙДАЛАНИШ БОШҚАРМАСИГА:

асфальт-бетон ётқизувчилар йўл ишчилари.

«ТАШРЕМСТРОЙ»НИНГ 1-РЕМОНТ ҚУРИЛИШ БОШҚАРМАСИГА:

бўёқчилар, сувоқчилар, ғишт терувчилар, дурадгорлар, турли касб ишчилари.

Тошкент шаҳар матлубот жамиятининг

3-ХЎЖАЛИК ҲИСОБИДАГИ САВДО БИРЛАШМАСИГА:

сотувчилар, қадоқловчилар, ишчилар, фаррошлар, қоровуллар.

СПРАВКАЛАР ВА ИШГА ЙЎЛЛАНМАЛАР ОЛИШ ЮЗАСИДАН ҚУЙИДАГИ АДРЕСЛАРГА МУРОЖААТ ҚИЛИНСИН:

Космонавтлар проспекти, 6-уй ва район ижроия комитетлари ҳузуридаги аҳолини ишга жойлаштириш район бўлимларига:

Акмал Икромов райони — Фарҳод кўчаси, 21-уй.
Киров райони — Энгельс кўчаси, 48-уй.
Куйбишев райони — К. Маркс кўчаси, 59-уй.
Ленин райони — Т. Шевченко кўчаси, 64-уй.
Октябрь райони — У. Юсупов кўчаси, 3-уй.
С. Раҳимов райони — Қорасарой кўчаси, 270-уй.
Сергели райони — Спутник массиви, 2-квартал, 69-уй.
Фрунзе райони — Ш. Руставели кўчаси, 87-уй.
Ҳамза райони — М. Ҳасанова кўчаси, 10-уй.
Чилонзор райони — Чилонзор массиви, 2-квартал, 3-уй.

Театр

НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА — 20/IX да **Дон Кихот** (19.00), 21/IX да **Хива ордени** (19.00), 22/IX да **Чио-Чио-Сан** (19.00).

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 20/IX да **Истамбул фожиаси** (19.30), 21/IX да **Келинлар қўзғолони** (19.30), 22/IX да **Асрга татигулик кун** (19.30).

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИДА — 20/IX да **Муҳаббат навоси** (19.30), 21/IX да **Прометей** (19.30).

ЎЗБЕК ДАВЛАТ «ЁШ ГВАРДИЯ» ДРАМА ТЕАТРИДА —20/IX да **Қора камар** (19.00). 21/IX да **Майсаранинг иши** (19.00), 22/IX да **Паранжи сирлари** (19.00)

Цирк

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА — **«Мушук уйи ва «Доктор Айболит» ғаройиб томошалари** (19.30).

Кино

20 СЕНТЯБРДА

БАДИИЙ ФИЛЬМЛАР:

Москва — «СТАДИОНДАГИ ТЕНТАКЛАР», «ШАРЛО» ИСПАНИЯДА» (17, 20.00).
Дружба — «КОТТОН» КЛУБИ» (17, 20.00; 12, 15, 18, 20.40).
Восток — «СТАДИОНДАГИ ТЕНТАКЛАР» (16.30, 19.30).
Лисунов номли — «КИНГ-КОНГ» (17, 20.00).
Тошкент Советининг 50 йиллиги номли — «СТАДИОНДАГИ ТЕНТАКЛАР», «ШАРЛО» ИСПАНИЯДА» (17.30, 20.30).
ВЛКСМ 30 йиллиги номли — «ТОНГ» (17.30, 20.30); «ЗЕРО ШАҲРИ» (тоқ соатларда).
Санъат саройи — «ДАСТЛАБКИ ЮЗ ЙИЛ ҚИЙИН КЕЧДИ» (16, 18.30, 20.40); «ЎЙНА, ЎЙНА» (17, 19.30).
Чайка — «ҚОРА БОТИНКА КИЙГАН ОҚ СОЧ КИШИ», «ҚОЧИШ» (17.30, 20.40).
Қозоғистон — «КОТТОН» КЛУБИ» (16, 17, 18, 20.00).

21 СЕНТЯБРДА

БАДИИЙ ФИЛЬМЛАР:

Москва — «СТАДИОНДАГИ ТЕНТАКЛАР»; «ШАРЛО» ИСПАНИЯДА» (11, 14, 17, 20.00).
Дружба — «КОТТОН» КЛУБИ» (11, 14, 17, 20,00; 12, 15, 18, 20.40).
Лисунов номли — «РОК УСУЛИДАГИ ФОЖИА» (11, 14, 17, 20.00).
Тошкент Советининг 50 йиллиги — «ИНТЕРҚИЗ» (11, 13.30, 16, 18.30, 21.00).
Нукус — «СТАДИОНДАГИ ТЕНТАКЛАР», «ШАРЛО» ИСПАНИЯДА» (11.30, 14.30, 17.30, 20.30).
ВЛКСМ 30 йиллиги — «ЎЙНА, ЎЙНА» (11, 14, 17, 20.00).
Санъат саройи — «ДАСТЛАБКИ ЮЗ ЙИЛ ҚИЙИН КЕЧДИ» (11, 13.30, 16, 18.30, 20.40); «ЎЙНА, ЎЙНА» (12, 14.30, 17, 19.30).
Чайка — «ҚОРА БОТИНКА КИЙГАН ОҚ СОЧ КИШИ»; «ҚОЧИШ» (11, 14.15, 17.30, 20.45).
Қозоғистон — «КОТТОН» КЛУБИ» (11, 12, 15, 16, 17, 18, 20.00).

Октябрь район ижроия комитети коллективи «Комолон» маҳалла комитети раиси, кекса педагог **Собиржон ХОЛТАЕВнинг** вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

ТОШКЕНТ оқшоми

Ўзбек ва рус тилларида мустақил равишда нашр этилади.

«Тошкент оқшоми»

(«Вечерний Ташкент») — орган Ташкентского горкома Компартии Узбекистана и городского Совета народных депутатов.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Телефонлар: қабулхона—32-53-76; бўлимлар: партия турмуши ва совет қурилиши—32-57-84; экономика ва шаҳар хўжалиги —32-54-19; ижтимоий масала — 32-53-10; хатлар ва оммавий ишлар — 33-29-70; жамоатчилик редакцияси — 33-99-42, 32-53-66, 32-54.15; «Ташкентская неделя» рекламалар идораси — 32-56-84; эълонлар — 33-81-42.

Якшанбадан ташқари, ҳар куни чиқади.